

סדנת חוקרים על משפט ושוויון

המכון הישראלי לדמוקרטיה

18.9.2016

*** דברי המשתתפים לא עברו עריכה ולכן יתכן שאינם תואמים במדויק את מה שנאמר בפועל.**

נוכחים :

פרופ' מרדכי קרמניצר

ד"ר אורית קמיר

ד"ר גיא לוריא

עו"ד אלי בכר

ד"ר אליעזר חדד

פרופ' ירון אזרחי

ד"ר מיטל פינטו

ד"ר תמר הוסטובסקי ברנדס

פרופ' דני אטאס

פרופ' ישראל (איסי) דורון

ד"ר אבישי בניש

פרוטוקול

מרדכי קרמניצר : אנחנו רוצים להתחיל.

גיא לוריא : אני אעדכן. חלק עדכנתי, חלק לא עדכנתי. לגבי הקול הקורא של המאמרים שהוצאנו, אנחנו נתחיל בעצם באיזה שהוא שינוי מתכונת. נעשה איזה שהוא שיתוף פעולה עם "משפט וממשל", להוציא את המאמרים שיתקבלו, אחרי שיפוט אקדמי, לתוך חוברת מיוחדת בנושא, או חטיבה בתוך חוברת, תלוי כמה מאמרים יהיו. אז אני אוציא הודעה מסודרת לכל המוזמנים שלא הגיעו הפעם, בימים הקרובים.

דובר : אולי לא מגיע להם.

מרדכי קרמניצר : מקווים שכולנו ניצלנו את הקיץ לאגור כוח, לקראת חידוש הסמינר ומי שלא אגר אז עכשיו אורית תיתן הזדמנות לחזור לכוחותינו במלואם. בבקשה, אורית.

אורית קמיר : תודה שבאתם ותודה לאלה שלא כאן, על זה שהם לא באו, כי אני, בדיוק מתאים לי פורום קטן ואינטימי, אוהד ולא מאתגר, רמו. אל תעליבי.

דובר : אני מעליבה את עצמי.

בדרך-כלל, כשמבקשים מאיתנו לתת paper שהוא בבחינת work in progress, אנחנו מביאים משהו שכבר עבר את העריכה הלשונית ואנחנו מקווים שלאף אחד לא יהיה איזה משהו מאוד דרמטי להגיד ואני במקרה באמת, אני מבינה לכם מחשבות ראשוניות שהתחילו להסתובב לי בראש, וזה גם כן לא קורה אף פעם, אבל זה קרה, באחד המפגשים הקודמים שלנו.

אז באמת היו לי מחשבות ראשוניות, ניסיתי לסדר לעצמי אותן בראש, ציירתי לי אותן באלף צורות ואמרתי לגיא שאני מוכנה לחשוף את בושתי ואת חוסר האפיייה של הדברים ולכן אני באמת מציעה לכם

חשיבה כל-כך ראשונית, שאני אפילו לא יודעת לארוז, אין לי את ה-frame, אין לי כותרת לדבר הזה, אז ה-input שלכם יהיה באמת, בסופו של דבר, יכריע גם אם אני אוכל להמשיך עם זה הלאה או לא. אני אפילו לא יודעת להגיד לכם איך, מה נקודת המוצא, כי יש כמה נקודות מוצא לזה, אז בואו נבחר אחת, שהיא, אנחנו יושבים כאן ומדברים על שוויון ושוויון בדרך-כלל, מאז אמצע המאה ה-18, הולך ביחד עם חירות, ללא הפרד, זה ממש שני מושגים תאומים, דבוקים, עד כדי כך שאני בדרך-כלל מתייחסת לזה כאל שוויון החירות, בחשיבה הליברלית, כי בעצם אף אחד מההוגים אף פעם לא מדבר על שוויון בלי חירות או על חירות בלי שוויון ואם הם לא אומרים את המילה השנייה, זה בגלל שהם מניחים אותה כמובנת מאליה.

ומשהו באחד המפגשים הקודמים שלנו, גרם לי לחשוב שיש היום קרע בין השניים האלה והם הולכים לכיוונים הפוכים, שמיד גרם לי לחשוב שזה מה שהיה מקובל להגיד גם בתקופת המלחמה הקרה, נכון? שהגוש הסובייטי, כאילו השמאל, זה שהתיימר להיות שמאל, מדבר על שוויון, מה שאז היה הצד השני, כלומר המערב הקפיטליסטי, הימין הכלכלי, דיבר בשם החירות.

אני מיד הבנתי שהיום בעצם מה שקורה זה פחות או יותר הפוך וזה, והתחלתי לחשוב שיש כאן משהו. בקיצור, מה שאני רוצה זה להציג לכם כמה מחשבות די ראשוניות, על ההיסטוריה של שוויון וחירות, עם יותר התמקדות על החירות ובסוף אני אחזור לשוויון ואז תבינו למה הלכתי יותר על החירות ואני באמת אשמח לכל הבהרה שתעזור לי למסגר, שתעזור לי, שתשלח אותי לחומרי הקריאה הנכונים. כי אני מאוד מתקשה למצוא חומרים לקרוא, או שתגידו לי – מה שאת עושה זה טריוויאלי, בנאלי, מובן מאליו, כבר כתבו על זה, או זה לא, זה לא

מחזיק מים ולכן לא, לא ראוי להיאמר, כל דבר שתגידו, יתקבל באמת בברכה.

אז אם נסתכל על ההיסטוריה של שוויון החירות והחירות והשוויון ביחד ואני אסתפק במילה חירות, כרגע, למרות שהם הולכים יחד ללא הפרד, אז מקובל לראות את רגע הייסוד המודרני במחצית המאה ה-18 עם ז'אן ז'אק רוסו שהכריז שהאדם נולד חופשי אך בכל מקום הוא באזיקים, באמנה החברתית שלו והוא מניח בזה, אגב, כמובן את שוויון החירות, זה המצב של כל אדם והוא גם מניח שהמצב הטבעי של האדם איננו חירות, אלא המצב הטבעי הוא מין טוב הפרא האצילי שלו, זה מין טוב לא ניתן להמשגה, שנמצא תחת עריצות כוחנית ורק ברגע, אני מזכירה, אני מניחה שכולם יודעים את זה, מן הסתם יותר טוב ממני, אני רק מזכירה לעצמנו, ורק ברגע שהאדם ישחרר את עצמו מעול השעבוד המסורתי, זה השעבוד שמבסס את עצמו על ייחוס מעמדי בחסד האל, תזכרו את השלטון שבתוכו רוסו כותב, ואני מזכירה, רוסו הוא לפני המהפכה הצרפתית, כמובן, הוא מת לפני התרחשות המהפכה הצרפתית ולא בגללה. אז רק אחרי זה ואחרי האמנה החברתית ואחרי שאדם יכוף את עצמו למשטר מהסוג החדש, שזה בעצם דמוקרטיה לא ייצוגית, שבה הציבור כולו שולט על עצמו, אז הוא יהיה חופשי. כלומר, החופש הוא בעצם לא מצב טבעי, הוא המצב הנכסף שמצריך שני מהלכים.

אני כותבת את זה, כדי שיהיה לנו ככה מול העיניים שבערך ב-1750, המצב בפועל, הוא מונרכיה ... [לא נשמעת], ויש לנו את רוסו שמדבר על חירות ועל שוויון החירות, כתוצאה משחרור מהמדינה הקיימת, והשתעבדות לרצון ההמון.

מקץ 100 שנה, וזה כבר אחרי המהפכה הצרפתית, יש לנו כאן כמובן את ג'ון סטיוארט מיל על החירות, שגם יצא מעבר לתעלה, באנגליה,

והתפישה שלו היא הרבה יותר מורכבת ומפותחת ואני מזכירה על קצה המזלג שמיל מדבר לא רק על חירות כמצבו הטבעי של האדם, אלא כמהות האדם. האדם הוא חופשי, זה מה שהוא. מה זה להיות אדם, זה להיות חופשי ולכן גם מבחינתו, להיות חופשי זה להיות מאושר ולכן תכלית האדם היא להיות מאושר זאת אומרת להיות חופשי, זה השילוב עם התועלתנות של בנטהאם שאני מזכירה שהוא התלמיד שלו, בנטהאם חבר של אבא של מיל, כל הסיפורים האלה, מי שלא, מה?

דוברת: את בקיאה ברכילות הזאת, גם?

אורית קמיר: זה אמור להיות, אני עדיין שנה א' לכל הדברים שכולנו למדנו כאן, אבל אני מזכירה בשמחה.

אז מיל, שהוא, אגב, הפייבוריט האישי שלי, אין הוגה דעות שאני אוהבת לקרוא וללמד כמול גיון סטיוארט מיל, מבחינתו היות אדם זה היות חופשי ולכן היות אדם מאושר זה היות אדם חופשי, כי זה פשוט היות האדם את מה שהוא ולכן תכלית כל דבר בעולם החברתי, לרבות כל מדינה וכל התאגדות חברתית אזרחית, זה לאפשר את זה, לאפשר לאדם לממש את אושרו, כלומר את חירותו, כלומר את מהותו האנושית ולכן הגדרת המדינה זה גוף שמבטיח שאף אדם לא ייקח לעצמו יותר חירות משהוא משאיר לכל אדם אחר. זאת אומרת, ששוב, אני מראה ומזכירה, שמושג החירות אצלו כרוך אינהרנטית בשוויון החירות ואצל מיל, בשונה מכל ההוגים האחרים בני התקופה, הוא התכוון באמת כמעט לכל בני-האדם, כלומר להרבה בני-אדם, לרבות נשים. הוא לא התכוון לעמים פרימיטיביים או לאנשים לוקים בנפשם, בסדר, אבל נשים כן, שזה מגדיל פי שניים את כל מי ש, כל ההוגים האחרים התכוונו אליהם כשהם דיברו על אנשים.

החירות שהוא מדבר עליה ויש לנו אחר-כך אין ספור ספרות על זה, זה שוב חירות מהמדינה, למימוש אנושי עצמי ... ועל זה תוקף אותו כעבור

עוד 100 שנה, ישעיהו ברלין, אני מזכירה, על זה שהוא מערבב בין החירות מהמדינה והחירות למימוש עצמי, כשישעיהו ברלין רוצה להפריד את השניים לחירות השלילית והחירות החיובית.

אז נעבור, אם ככה, באמת לעוד 100 שנה. 100 שנה, אנחנו אחרי ... מתי היתה הטיסה הטרואנס-אטלנטית? יצאתי מהמיטה רק לכבודכם. ... אז אנחנו אחרי הפאשיזם, ומול הבולשביזם, יש לנו את ברלין, ואני אגיד שוב את מה שאמרתי לפני רגע, ואני מניחה שכולם יודעים את כל הדברים האלה, כי זה מושכלות היסוד של כל הדיסציפלינות שלנו, ולכן אני לא מפרטת יותר. לא אומרת את זה כדי לפגוע במישהו ששכח.

ברלין רוצה להגדיר את החירות כשלילית, כלומר הוא רוצה להעמיד את החירות שהמדינה צריכה להגן עליה, על מה שהוא מגדיר כחלק השלילי של החירות, כלומר, החירות, חירות הפרט, האינדיבידואל מן המדינה, וזה כנגד החלק האחר של מה שהוא אומר שבטעות מגדירים אותו או לא, לא כל-כך בטעות, אלא בזדוניות מגדירים אותו כחירות, שזה חירותו של אדם להביא לידי מיצוי מלא איזה שהוא פוטנציאל אותנטי, אמתי, בתוכו. כלומר, זה בעצם החירות שהיא יותר ריבונית.

ולמה זה כל-כך מטריד אותי? בגלל הרקע שבו הוא כותב, אחרי הפאשיזם ומול הבולשביזם. כי הוא אומר שברגע שאנחנו מדגישים את החירות מהסוג השני שלה הוא קורא החירות החיובית, אז קל מאוד לקבוצה, שזה, הוא המדינה, זה מדינה טוטליטארית בכסות כזו או אחרת, שאותו מטרידה כרגע הטוטליטריות שנחשבת שמאל, אבל קודם הטרידה מאוד כמובן הטוטליטריות שהיתה ימין, אז הטוטליטריות קובעת לאדם מהי הזהות האותנטית האמתית היסודית שלו, אותו דבר שמיל חושב שזה האושר האנושי ורוסו מזהה אותו עם הרציונליות האנושית, כפי שהיה מקובל בעידן הנאורות ומאותו רגע ואילך, יש לטוטליטריות הצדקה מלאה לכופ את האדם לכל מה שהוא לא מעוניין

בו ובעצם לבטל את חירותו הממשית, בשם החירות הרעיונית, האידיאולוגית, המופשטת, של הייצור האידילי שחבוי בתוכו. זה מה שמפחיד את ישעיהו ברלין ולכן מבחינתו, החירות היא חירות מהמדינה לתחום מחייה לא מוסדר, שיהיה איזה שהוא שטח לכל אדם שאף אחד לא יגיד לו שם מה לעשות, שאף אחד, כלומר אף אחד, ולא חירות להתממשות אידילית אוטופית. אז יש לנו מוטיב חוזר – שחרור מהמדינה.

עכשיו, אם נקפוץ לימינו, עד עכשיו זה היה פחות או יותר רקע. כי מה שיש לנו עכשיו, בעולם שבו אנחנו מפתחים את הרעיונות האלה, זה מדינה ליברלית, כלומר דמוקרטית ליברלית, כשלפעמים היא המדינה עצמה ולפעמים זה פדרציה כלשהי. בראש ובראשונה, הפדרציה של מדינות ארצות-הברית, ובעשורים האחרונים, גם הפדרציה האירופאית.

המדינה הזאת, אני רוצה להדגיש את זה, היא המובן מאליו עכשיו. כשמתפתחות אידיאולוגיות, הן מתפתחות מולה ולכן באופן טבעי, כנגדה. כבעיטה בה.

אם נשווה את זה לכל הדברים הקודמים שהיו קודם, אז זה ברור שההבדל הוא של 180 מעלות. כי היום, החוקה האמריקאית והחוק האירופאית ומגילות זכויות האדם, עם כל הטענות שיש לנו כלפיהן, זה ברור שהן מייצגות בדיוק את אותה חירות של מיל ושל ברלין, החירות השלישית, וכמובן לא את המונרכיה האבסולוטית שמבססת את עצמה על הייחוס המעמדי בחסד אלוהים ובוודאי לא עריצות ההמון שבאה אחרי המהפכה הצרפתית ואחר-כך הקיסרות הנפוליאונית, ובוודאי לא הפשיזם ובוודאי לא הבולשביזם. כלומר, מה שיש לנו היום זה בדיוק את אותה מדינה שמנסה כמיטב יכולתה, ויכולתה בעיני היא בוודאי אף פעם ... אבל מנסה כמיטב יכולתה, ליישם את גיון סטיוארט מיל ואת

ישעיהו ברלין, ולכן מרחיבה כל הזמן את המעגלים של האנשים שמוכרים כבני אדם ומקבלים את שוויון החירות. והדוגמאות הדרמטיות ביותר והמסעירות ביותר הן כמובן נשים, להט"ב ואחרים למיניהם. כלומר, אחרים למיניהם, זה בין מהגרים למה שנקרא חולי נפש או חולי גוף, דתות שונות ובמילה אחת, היום באירופה – מוסלמים. זאת אומרת, זה הפך להיות ה, או שמים, אם תרצו, כדי להפוך את זה ליותר נקי. אבל אני חושבת שנכון לקרוא לילד הזה בשמו ולקרוא לזה האסלאם.

למול המדינה הזאת, מי שהיום מייצר אידיאולוגיה חד-משמעית והם היחידים בתחום, זה ...

ונדמה לי שבשיא סערת הבחירות בארצות-הברית, שהעולם עדיין עומד מול ה-clueless, אבל במין אובדן עשתונות מוחלט, כי פתאום זה היכה אותם, האמריקאים לא רגילים למפלגת ימין רדיקלי, לא היה להם כל השנים לה פן, כלומר, אם היה, זה היה בשוליים, באוניברסיטה שהייתי בה הרבה שנים, יש עדיין קו-קלוקס-קלאן, יש סניף מאוד פעיל בצפון משיגן,

בית התה מבוססטון הפכה לאוקיאנוס התה.

דובר :

אוקיי. אז מסיבת התה היתה, הם היו צריכים לשים לב שזה קורה גם אצלם. אבל אין להם את ה-לה-פן, דור שני, אין להם את היידר, אין להם את הדברים האלה שאירופה מתמודדת אתם משנות ה-70. אז כשפתאום נהיה להם דונאלד טראמפ, הם פשוט לא יודעים איך לאכול את זה. אבל דונאלד טראמפ מבחינתי זה בדיוק ימין רדיקלי, מפלגת ימין רדיקלי, כי הוא עומד על, הוא עונה על כל הקריטריונים והוא עומד בכל המאפיינים של מפלגות הימין הרדיקליות, אגב, שאחד הדברים המאפיינים אותם זה חוסר מחויבות פחות או יותר מוצהר, אבל מוחלט ובגדול, לרציונליות. כלומר, אין שום בעיה להחזיק בהפכים לוגיים, בעת

אורית קמיר :

ובעונה אחת, כי אם אתה לא מחויב לרציונליות, אז אתה יכול להחזיק בהפכים לוגיים. זה גם מחייב מנהיג כריזמטי, שמאפיין את כל המפלגות האלה ובהיעדר מנהיג כריזמטי, הן לא מתרוממות ואין להן אידיאולוגיה, אז זה כמובן נכון גם לגבי דונאלס טראמפ והרבה פעמים כשהמנהיג הכריזמטי הולך, אז הולכת גם המפלגה, ראו באמת מקרה היידר וכן הלאה.

עכשיו, אחד הדברים שגרמו לי לחשוב על ההתפתחות כאן, היא שרבות מן המפלגות הללו, באירופה, קוראות לעצמן מפלגת החירות. נכון? יש לנו מפלגת החירות האוסטרית, יש לנו מפלגת החירות ההולנדית, יש לנו ביוון, את מפלגת החירות ואלה שלא קוראות לעצמן בשם חירות, אז המילה חירות מופיעה פחות או יותר במקום ראשון באידיאולוגיה שלהן ולעומת זאת, אני אקרא לכם משפט, סליחה, מאחד הספרים שאני עכשיו בזכות הניסיון להכין את ההרצאה הזאת, אני שקעתי עמוק לתוך radical right wing, populist parties in western Europe ובארצות-הברית, אז אני אקרא לכם משפט – defining radical right wing populism, המשפט הראשון אומר כך – the term, מי זה?

דובר : אורית קמיר : זה edited by, יש כאן שלושה שמות שאני מוכרחה להודות שאני לא יכולה לבטא אותם, אז אני אתן לך לקרוא, כי הם אירופאים לא אנגלוסקסים,

דובר : סקנדינבים או כאלה?

אורית קמיר : כן. שזה משהו שנראה לי בין הולנדי לנורבגי לסלבי,

דובר : שמות בלתי אפשריים.

אורית קמיר : בדיוק, כאלה, tgi, כאילו, מה אני אמורה לעשות עם זה?

דובר : רצף של עיצורים,

אורית קמיר: רצף, טוב. אז, זו הוצאת רדליג', שזה אמור, פשוט בספר, ... [מדברים

יחד] לא, זה נראה יותר גרוע בגרמנית.

אוקיי, המשפט הראשון של מה זה הגדרה של מפלגת ימין רדיקלי, the term radical right wing populism, describes a group of parties, that are right wing in their rejection of individual and social

equality. זו נקודת המוצא. אחר-כך באים המאפיינים האחרים.

כשהמאפיינים האחרים, אגב, וזה מאוד חשוב, הם אוטוריטטיביות, נייטיביזם, ופופוליזם. פופוליזם זה אנטי ממסדיות, טראמפ חזק בזה מאוד, למשל, נייטיביזם זה שנאת המהגרים, האקסנופוביה עכשיו זה מחובר באירופה עם הנצרות נגד האסלאם וכל הדברים האלה, ואוטוריטטיביות, זה כמובן המחויבות המאוד זמנית, חלקית ונהנתנית, ביחס לרעיון הדמוקרטיה והלא ליבראלית. אבל קודם כל אלה מפלגות שהמכנה המשותף שלהן הוא מחיקת השוויון, והן מגדירות את עצמן כמפלגות חירות, שבאות לתת חירות. ואז הן יוצרות את השסע, את הקרע המוחלט בין השוויון והחירות שליוו את החשיבה הליבראלית, המתפתחת, רוסו זה קדם ליבראלי, אבל המחשבה האידיאולוגית על חירות, בערך, כלומר, מראשית הדרך, כלומר מהמאה ה-18.

מה שעוד יותר מדהים, זה כשהן מדברות על חירות, מה הדבר המרכזי שהן אומרות כולן? חירות מהמדינה. זה חזק ומבלבל לדעתי, בעיקר בארצות-הברית. כי חירות מהמדינה זה הדיסקורס, זה הזירגון, של החירות השלילית של ברלין, זה השיח של מדינה קטנה ומינימליסטית, זה השיח הליברלי הקלאסי, השיח הליברלי שכולם ביקרו אותו, שהסוציאליסטים ביקרו אותו, שהפמיניסטיות ביקרו אותו, שכולם ביקרו אותו כי הוא צר מדי, כי זה הופך את המדינה לאותו שומר לילה מסכן שרק מסתובב בלילות עם מקל ורק דואג ש, ולא דואג לראות מה

קורה בתוך הבתים, אלא רק ברחוב. אנחנו, כולנו on the same page, נכון?

אז זה השיח שמפלגות הימין הרדיקאלי נוקטות עכשיו. הן רוצות שחרור מהמדינה. אבל בהינתן שהמדינה, בין אם זה מדינת ניו-יורק ובין אם זה מדינת ארצות-הברית, כלומר, בין אם זה גרמניה ובין אם זה האיחוד האירופי, כלומר, זה לא משנה אם זה בריסל או, מבחינתם, מה זה המדינה?

המדינה זה המחויבות לשוויון. תיכף אני אפרט את זה. ולכן, החירות מהמדינה זה חירות משוויון. משמעות החירות הפכה להיות חירות משוויון.

אם אמרתי שמבחינתי אני תמיד מדברת על שוויון וחירות, לא רק כבלתי נפרדים אלא כעל בכלל שוויון החירות, זה לדעתי ב-300 השנה האחרונות, כשמדברים על שוויון, או כשמדברים על חירות, מדברים על שוויון החירות.

עכשיו, כשמדברים והם היחידים שמדברים, רבותיי, אף אחד אחר לא מדבר, אני לא מוצאת אף אחד אחר שמדבר, שמציע איזה שהיא אלטרנטיבה לזה. אז כשהם מדברים על חירות, בלי להגיד את זה, הם מדברים על חירות משוויון. והם לגמרי בזה הם קונסיסטנטיים, הם יודעים על מה הם מדברים. הם רוצים את חירות, ועכשיו שימו לב, זה מין חזרה מקברית, נכון לא לייחוס מעמדי בחסד אלוהים. אבל לייחוס מסורתי, ייחוס של הנייטיביזם והפופוליזם, הפרא האציל, האדם הפשוט, הגיו האמריקאי או אני לא יודעת איך קוראים לזה באירופה, אבל האדם שנולד כאן כבר מיליון דורות והוא בתחושת הבטן האצילית הפראית שלו, הוא הטוב והוא היודע והוא הנושא את המסורת שלנו, שהיא גם נוצרית, אבל היא אפילו פרה-נוצרית, זה האלטרנטיבה, זו האלטרנטיבה שבה אנחנו רוצים לאחוז. אנחנו את זה רוצים עכשיו

לשחרר, ממה? מהליברליזם המפלצתי שהשתלט והשתרר עלינו בצורת המדינה הליברלית ואחר-כך הפדרציות הליברליות ואנחנו רוצים לשחרר אותו מהכפייה החולנית שהוא אמור להיות שווה להומואים, לנשים, למוסלמים, לכל מיני פולשים ליבשת שבאים ורוצים לקחת לו את הדברים שהוא, שהם, שהוא entitled, הנייטיביסטי, הייחוס מלידה. אמנם לא מעמדי, אלא פופוליסטי, אבל לגמרי נייטיביסטי והרבה פעמים בחסד אלוהים, זה משתנה ממפלגה למפלגה אבל זה לפעמים מקושר לאיזה שהיא תפישה נוצרית ולפעמים לא, זה לא משנה.

אז מה שקרה זה שיש לנו היום, האידיאולוגים היחידים שמדברים על חירות בשיח הציבורי, מדברים על חירות מהמדינה, שזה השיח כאילו שלנו, של תומכי ברלין ולא תומכי סטלין והזוועות הטוטליטריות, אבל בעצם הם מדברים בלי להגיד את זה, לא צריך להגיד את זה, זה ב-subtext, על חירות משוויון ואנחנו עומדים מול זה, אל"ף, לא מבינים מה קורה, אם תסתכלו על הציבור האמריקאי, הוא עומד שם ומעפפף כמו אידיוט, פשוט לא מבין מה קורה. כי באמת, עכשיו, גם תחשבו מבחינה כלכלית. הסוג הזה של הימין, הוא לא מחויב באמת לאגינדה כלכלית, אבל זה בדיוק מתלבש נגיד בארצות-הברית על הדיבור של המדינה הקטנה והחירות הכלכלית, מהמדינה. זה בדיוק ההפרטה האין סופית של הכל, שהמדינה תצא מכל התחומים שהיא נמצאת בהם וזה נשמע לוגי, ללכת את הצעד הנוסף מהתחום הכלכלי, לתחום החברתי והתרבותי, שזה מה שעושות מפלגות הימין הרדיקלי שהן מתמקדות בדיבור לא על התחום הכלכלי, אלא על, אבל מי שרגיל לשיח כמו האמריקאים, שמאוד רגילים לשיח החירות מהמדינה, בתחום הכלכלי, אז השיח הזה נשמע להם מאוד הגיוני.

מה שאני רוצה לסיים אתו, יש לי קצת אנלוגיה למצב בארץ, אבל אני אעזוב את זה, זה יכול לעלות או יכול לא לעלות.

אני חושבת שמה שקורה למדינה שעומדת כאן, זה שבאמת היא עומדת מול זה ולא מבינה מה קורה לה. כי באמת גנבו לה את השטיק שלה. ומדברים בשפה שלה, אבל אומרים ההפך והציבור נוהה אחרי זה, וזה קורה בכל רחבי אירופה וזה קורה עכשיו בארצות-הברית והמדינה עומדת משותקת, המדינה הליבראלית עם שוויון החירות שלה.

ומה שנשאר לה לנופף בו שוב ושוב, וזה נכון, זה השוויון.

הבעיה היא שהשוויון לא עומד לבד. השוויון צריך להיות שוויון במשהו, שוויון במה? אז המדינה אומרת – שוויון זכויות אדם, זאת אומרת שוויון חירויות, זאת אומרת שוויון החירות, היא חוזרת לגיון סטיוארט מיל, 1850, שוויון החירות, שוויון החירות, שוויון החירות.

הבעיה היא שהמילה חירות כבר נוכסה עכשיו על-ידי הימין הרדיקאלי וכשהמדינה הליבראלית אומרת שוויון החירות, זה יוצר אוקסימורון, זה פרדוקס, אין לזה משמעות. כי מי שעובד קשה מאוד בשטח על דעת הקהל, הכניס כבר משמעות אחרת לגמרי למילה חירות. אז עכשיו לדבר על שוויון החירות כשהחירות זה חירות משוויון, זה חסר משמעות.

ובסוף כל המהלכים המחשבתיים האלה, אני מגיעה וזה באמת הפתעה מאוד מאוד גדולה, אני מגיעה למקום הרגיל שבו אני ניצבת כבר 20 שנה ומציעה להכניס ביתר שאת את כבוד האדם, את Human dignity. כי אני חושבת שמאז 1948, שאז מבחינתי נעשה המהפך הגדול שלמרבה הצער לא נעשה, כלומר, הוכרז עליו אך הוא לא נעשה, זכויות האדם כבר לא מושתתות על שוויון החירות, אלא על שוויון הכבוד הסגולי, כמו שאני קוראת לזה. Equal human dignity, שזה מה שאין כמובן liberty, כמובן, כי liberty זה חלק מה-human dignity, אבל, אבל השוויון הוא בזה ואני חושבת שאם המדינה הליברלית רוצה בכלל להגיד משהו, שהוא בכלל makes sense, שהוא לא סותר את עצמו ולכן היא בעצם שותקת, היא נתקפה אלס, אז לפחות שתדבר על Equal human

dignity, שזה מינימליסטי, זה מאוד מאוד מינימליסטי, אבל לפחות יש לזה איזו שהיא משמעות.

Equal human dignity זה הבסיס של הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות היסוד של האדם, כלומר זה הבסיס של זכויות האדם ממחצית המאה ה-20 ועד היום.

אני באופן אישי מאמינה בפיתוח ה-Equal human dignity, כבסיס הזה, אבל אני מוכרחה להודות שהפעם הגעתי לשם בלי לחשוב, לא חשבתי להזכיר את המילה dignity, באמת, חשבתי שאולי לשם שינוי, אם נחזור לישעיהו ברלין, אז אני אהיה קצת שועל ולא קיפוד, אבל הקיפודיות שלי גוברת עלי ואני לא יכולה לברוח ממנה וכששאלתי את עצמי – אוקיי, אז מה יש למדינה הליברלית להגיד, לכל הרוחות, כך שבאמת ניכסו לה את, היא לא יכולה יותר להגיד שוויון החירות, כי זה, אז חזרתי למקום שבו אני נמצאת תמיד ועכשיו אתם מוזמנים לשסע אותי לגזרים ואם תאמרו לי שאני טועה עד היסוד, האמת היא שבמובן מסוים אני נורא אשמח.
זהו, סיימתי.

מרדכי קרמניצר: אוקיי. שאלות, הערות?

תמר ברנדס: אני אתחיל בשאלות, לא לשסע.

אז חסרי לי פה, חסרים לי, כמה דברים, במעבר מ-1950 ל-1916, ואני חושבת שזה בין היתר,

אורית קמיר: ל-2016?

תמר ברנדס: ל-2016, סליחה, שבין היתר אני חושבת נובעים מהקביעה שאומרת שהאידיאולוגיה היחידה שיש היא האידיאולוגיה הרדיקלית וזו בעצם הביקורת היחידה ואנחנו יודעים שזה לא נכון. ובין המעבר הזה,

אורית קמיר: אם אנחנו יודעים שזה לא נכון, את תגידי לי מה כן יש.

- תמר ברנדס : לא, המעבר מברלין, מ- 1950 ל- 2016, כשאנחנו מדברים על חירות מהמדינה לתחום מחייה לא מוסדר ואנחנו יודעים שהמדינה הדמוקרטית הליברלית או הפדרציה, היא מדינה מאוד מאוד מוסתרת. זאת אומרת, להגיד שאנחנו עכשיו נמצאים במקום הזה ואל מול זה בסופו של דבר, המודל של ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : לא לא לא, רגע, סליחה שנייה. החירות השלילית שברלין מדבר עליה, זה לא אנרכיה.
- תמר ברנדס : אני מכירה את החירות השלילית. אני אומרת שאם אנחנו מסתכלים על המדינות שאנחנו נמצאים בהן, אני מכירה את ברלין, הבעיה היא לא, כן.
- אורית קמיר : כן.
- תמר ברנדס : אלא עם המציאות שאיך שהיא, זה היתרגם בסופו של דבר למציאות, ולאידיאולוגיה של הימין הרדיקאלי, שמתעוררת אני חושבת אל מול המציאות הזאת, אז כשמדובר על חירות מהמדינה, זה נכון שזה חירות משוויון, אבל זה גם חירות ממה שנתפש כאידיאולוגיה שהיא נכנסת לחיי הפרט בצורה הרבה יותר אינטנסיבית, אני חושבת, או לפחות ככה זה נתפש, מאשר רק אידיאולוגיה,
- אורית קמיר : אז כאן תצטרכי לתת לי דוגמאות.
- תמר ברנדס : ליבראלית.
- אורית קמיר : כי מה שאני מוצאת
- תמר ברנדס : אני אראה לך את הדוגמאות כשאני מגיעה מהתחום שלי.
- אורית קמיר : אוקיי. כי אני אגיד לך מה אני,
- תמר ברנדס : משפט ...
- אורית קמיר : מה שאני מוצאת בשיח, אז בארצות-הברית יש הרבה דיבור על החירות מהמדינה, זה חירות מללמוד גם את האבולוציה, זה חירות מלהצטרך לראות הומואים ברחוב מחזיקים ידיים let alone מתחתנים, אלוהים, רחמנא ליצלן, וזה חירות כמובן מנשים שבוחרות לבצע הפלות. הדרישה

לחירות היא לא החירות השלילית של ברלין ושל מיל, שזה אותה חירות שאדם זקוק כדי לממש את עצמו בלי לפגוע בזולתו, אלא זה חירות מלבוא במגע עם זה שאדם אחר מממש את עצמו. זה בדיוק מה שמיל פסל הכי שאפשר לפסול בעולם.

תמר ברנדס : נכון. ועדיין, החירות שאני רואה בארצות-הברית, היא דרישה לחירות מהשפעה של העולם על ארצות-הברית, דרישה בבריטניה לחירות ...

אורית קמיר : סליחה שנייה, מה זה השפעה של העולם?

תמר ברנדס : מנורמות, תפישות עולם חיצוניות. מערכים חיצוניים, מתפישות, מהגישה של בתי-המשפט בארצות-הברית היום היא התפישות בעולם לגבי מהם עינניים נגיד הן לא רלוונטיות לנו, אל תכניסו לנו את מערכת הערכים החיצונית הזאת של זכויות אדם. אותו דבר בבריטניה, אותו דבר באיטליה, אותו דבר בהרבה מאוד,

אורית קמיר : הנה, ... זכויות אדם.

תמר ברנדס : כן, לא, בסדר, אבל אני אומרת, אבל האופן שבו זכויות אדם נתפשות, הן לא נתפשות בצורה הניטרלית הזאת. הן נתפשות כמשהו שהוא חיצוני ולא אותנטי,

דוברת : לא נייטיביסטי,

תמר ברנדס : לא נייטיביסטי, חיצוני ולא אותנטי, ... [מדברים יחד]

אורית קמיר : המדינה, וכשאמרתי USA ו-EU אז את יכולה ללכת את הצעד הבא, UN ואמנות בינלאומיות. בסדר.

תמר ברנדס : זה נכון.

אורית קמיר : זה אותו דבר. ככל שכל ה, כל הגופים האלה, נהיו מחויבים לזכויות אדם, אז מי שרוצה לטעון לנייטיביזם, לפרא אצילי שיש לו זכויות מולדות, בוודאי שמציג את כולם כזרים וכחיצוניים וכקופים, ברור.

- תמר ברנדס : כן. אבל אני חושבת שזה קצת פשטני לטעון, לא, אני אומרת, לטעון, אל"ף, שזה לא כך, שהם לא קצת זרים ... אני באה, זאת אומרת, האוריינטציה שלי נתונה לתחום הזה, אבל אני חושבת ש,
- אורית קמיר : עזבי אמפתייה. לא,
- תמר ברנדס : נגיד את זה בעדינות,
- אורית קמיר : לא,
- תמר ברנדס : ... [מדברים יחד] אני לא תומכת בה, ... אבל אני אגיד את זה בזהירות, וזה אני חושבת שצריך לשים לב לזה, כי זאת גם הסיבה שהתנועות האלה, אנחנו רוצים להבין למה, באמת, התנועות האלה זוכות לתמיכה פופולארית, אז צריך גם לשאול, אני חושבת, איך אנחנו מציירים את הצד השני, בסדר? מה, מה יש לנו להגיד על ה-EDU וה-UA, וה-UN, והמדינה הדמוקרטית הליבראלית והאם באמת החירות הזאת אפשר את החירות, מכל הדברים האלה, האם היא אך ורק תנו לנו חירות משוויון, פה, פה הקושי שלי. אני חושבת שזה קצת פשטני. בוודאי שזה נכון, אבל אני חושבת שיש גם דרישה לחירות,
- אורית קמיר : אני מסכימה אתך שזה פשטני, אבל תכניסי,
- תמר ברנדס : אני אומרת, אני חושבת שיש שם דרישה לחירות במובן הזה, שכל העקרונות, כל המבנים האלה, אלה לא העקרונות עצמם, כל המבנים האלה ופה אני ... התרחקו מה-*dignity*, ומייצגים היום או משמשים היום, לאיזה שהיא, באיזה שהוא מקום, לשלילה של חירויות, כאילו להיתרגם, בפועל, לצורה, בצורה שבאמת מאפשרת מימוש של *human dignity*, ולכן מתעוררת להם *counter movement*, שבחלקה היא באמת התעוררות של הקו-קלוקס-קלאן ודרישה לחירות משוויון ובחלקה יש בה משהו יותר עמוק ויותר מורכב, שצריך עדיין לברר מה הוא.

אורית קמיר: אז אני רוצה לדחוף אותך בנקודה הזאת של ה-יותר עמוק ויותר מורכב, כי אני כבר כמה שבועות מאז שסיכמתי עם גיא, לא כל-כך הרבה זמן, אבל מאז שהחלטתי ללכת על הנושא הזה, אז אני מחפשת אותו ואני לא מוצאת אותו כי בסופו של דבר, מה שאני מוצאת שוב ושוב ושוב, ואני נשבעת לך, קראתי פמפלטים של אוונגליסטים, כדי לנסות להבין על מה אתם מדברים, אני באמת רוצה להבין על מה אתם מדברים. רגע, שנייה. אני רוצה להגיד לך מה אני, מה מצאתי שוב ושוב ושוב, ואני רוצה לבקש ממך שתתני לי את הדבר הנוסף, כי לא הצלחתי לראות אותו. אני רואה שם את אותה תגובה, כמו שאת מוצאת בחוגים החרדיים, כמו שאת מוצאת בחוגים המסורתיים ... בין אם זה בדואים ובין אם זה דרוזים ובין אם זה אשכנזים ברחביה, למשל, מול פמיניזם. זה דבר זר, זה בא מבחוץ, זה לא נייטיביסטי, זה לא פופוליסטי, זה מתנגש עם האינטואיציות של הפרא האציל שהייתי מאז ומעולם ואבא שלי וסבא שלי והסבא שלו היו מאז ומעולם, תפסיקי לכפות עלי את הדברים החיצוניים האלה, שזה בדיוק להגיד – תני לי חירות מהשוויון וזה היה מאז ומעולם כך.

בגלל שזה מקום שבו החזק והפריבילגי נדרש ליישם את הכלל של מיל, שהמדינה מחויבת לשוויון החירות, זאת אומרת, היא תיקח ממך את עודף החירות שמגביל את חירותה ואותו דבר כמובן עם הומואים, זה מובן מאליו שזה אותו דבר, ולכן אני הפריבילגי, עכשיו נאחו בנייטיביזם שלי ובייחוס שלי ובאלוהים שלי ובמסורת שלי ובכל השאר שלי ואני דורש את החירות מהשוויון הזה שנאכף עלי ואני תמיד אומר שהוא חיצוני ושהוא זר והוא לא צמח כאן, הוא לא המסורת שלי, הוא לא התרבות שלי. את יודעת מה? זה נכון. כי המסורת והתרבות היו פטריארכיה.

עכשיו, אני הולכת על משהו קל, כי זה לכאורה המאבק של אתמול, לכאורה. לא שהמאבק הזה הסתיים. אבל היום זה מול רעיונות להט"בים, כבר לא פמיניסטיים, זה מול טרנסג'נדרים, זה מול כמובן אסלאם, מעל לכל דבר אחר, וכמובן פליטים, מבקשי מקלט ומהגרים. אבל זה אותו סוג של טיעון. סבא שלי וסבא שלו לא עשו את זה ולכן זה זר, זה לא נייטיביסטי, תני לי חירות מהשוויון הזה. כשבסך-הכל מה שאנשים ביקשו, בין אם במניעת אלימות במשפחה, בין אם מניעת הטרדה מינית, בין אם מניעת כל דבר, אונס וכל דבר אחר, זה את אותה חירות שדיבר עליה מיל, שכדי להשיג אותה, אין ברירה והמדינה הליברלית צריכה לקחת קצת מחירותו של ההגמוני והחזק, כשמול האישה – זה הגבר, מול ההומו זה ההטרסקסואל. אז מה שאני לא רואה זה את המקום שבו האמריקאים או האירופאים היום, במדינות הליברליות, ישראל היא לא מדינה ליברלית, אף פעם לא היתה. אז אין טעם לתת דוגמאות מישראל.

תמר ברנדס: לא,

אורית קמיר: לא עלה על דעתך, בסדר.

תמר ברנדס: לא.

אורית קמיר: אבל אם את מדברת על האמריקאים, תגידי לי מהו הדבר הזה, שהם דורשים לעצמם חירות בו, שאיננו פשוט פריבילגיה. זכות יתר. חירות יתר לעומת אחרים.

תמר ברנדס: אני חושבת שזה מאוד, ופה זה כבר כן קשור לישראל וזה קשור גם לאירופה. יש פה, המודל הזה מבוסס על אסנסיאליזציה של דתות ושל תרבויות,

אורית קמיר: איזה מודל?

- תמר ברנדס : המודל של חירות משוויון, שבעצם אומרת, וזה נכון, שדתות ותרבויות ואבא של סבא שלי, עשו לכולם אסנסיאליזציה שבעצם המהות שלהם וכל מה שיש בהם, זה אי-שוויון.
- אורית קמיר : עכשיו, אם זה ככה, אז זה נכון. זאת אומרת, אם ... [מדברים יחד]
- תמר ברנדס : אני מוחה על ההצגה הזאת, כי את פשוט מקטינה את מה שאני אומרת. אבל אז, אם אני ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : אני אף פעם לא אמרתי שזה רק, אבל יש אלמנט כזה. אז למה מיד לזרוק אותי לפח של הרעים והאסנסיאליסטיים והמכוערים?
- תמר ברנדס : זה לא, ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : מה הרווחנו?
- דובר : ביקשת שישסעו אותך.
- תמר ברנדס : לא, אני רק אומרת ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : אבל באופן רציונלי. אני מבקשת שהשיח יהיה רציונלי.
- תמר ברנדס : ברגע שאנחנו אומרים,
- אורית קמיר : מספיק ... [מדברים יחד]
- תמר ברנדס : כי ברגע שאנחנו אומרים שכל המהות של הקביעות, שבעצם כל הקבוצות האלה, המהות שלהן זה מהות משוויון, זאת אומרת, זה על הלוח, אז זאת אומרת, אז בעצם הדבר היחיד שהם רוצים זה חירות משוויון. הם לא רוצים שום דבר אחר.
- אורית קמיר : סליחה, שנייה. סליחה, שנייה.
- תמר ברנדס : אבל זה לא נכון.
- אורית קמיר : כאן כתבתי ימין רדיקאלי.
- תמר ברנדס : ימי רדיקאלי, אוקיי,
- אורית קמיר : לא דיברתי כאן, אין כאן, לא כתוב כאן לא דתות, לא נצרות, לא יהדות,
- תמר ברנדס : כן, אבל ... [מדברים יחד]

- אורית קמיר: לא תרבויות, סליחה שנייה. סליחה שנייה. הימין הרדיקאלי, כן, אני חושבת שהוא עומד על חירות משוויון, כן. אני על זה מוכנה, אבל כשאת טוענת שאני שמתתי כאן, ביחד עם הימין הרדיקאלי, את כל התרבויות באשר הן, אז את לא, אז את לא מתייחסת למה שאמרתי, אלא באמת, אלא סוטה כדי להילחם מול דחליל שזה לא אני ולכן זה לא מועיל לי.
- תמר ברנדס: לא כל תומכי טראמפ, אני חושבת, כל מה שהם רוצים, היא חירות משוויון. אנחנו נתנו את הדוגמה של טראמפ ותומכיו, אני שואלת אותך,
- אורית קמיר: זה לא הדחליל שאני העמדתי, זה הדחליל, אמרנו, הימין הרדיקאלי בארצות-הברית, ... [מדברים יחד]
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר: אבל אני, אבל אני שואלת אותך, מהן החירויות שהם מבקשים, שאינן חירות משוויון. כי את אמרת שיש לך דוגמאות. וכל מה שאני מבקשת, ירון אזרחי: מותר לי להיכנס לדיון הזה?
- אורית קמיר: כן. מצידו – כן.
- ירון אזרחי: אני חושב שנקלעתי פה לדיון בין משפטנים ... אני קצת חלוק פה, תמר ברנדס: זה תמיד ככה עם משפטנים.
- אורית קמיר: אבל המילה משפט אפילו לא נאמרה.
- ירון אזרחי: כן. אבל אני רוצה להעיר. זה, זה הגאוניות של ה, של הדיון הזה.
- אורית קמיר: אני מנסה, ... [מדברים יחד] על מדע המדינה, שאני לא מבינה בו כלום.
- ירון אזרחי: אורית, אני חושב שאת עושה, את עושה, המחקר שלך הוא דווקא מחקר שמאוד מעניין, בעיקר העניין הזה שאת שמה במרכז את העניין הזה של המדינה אבל אני מציע איזה כיוון, שיכול לעזור קצת לרקום את זה קצת אחרת. אני אגיד לך מה אני חושב. את הלכת מרוסו למיל לברלין. שזה באמת ליברליזם, זאת אומרת, רוסו זה לא רק ליברליזם, אבל זה אינדיווידואליזם. הגדולה של רוסו היתה שהוא הציג במלוא החדות

שלה, את הניגוד בין שוויון וחירות ולא הצליח ולא, את אנטונומיה הזאת, לא פתר. הגדולה שלו זה שהוא לא פתר את ה, את האנטונומיה הזאת, משום שבעצם אי-אפשר לפתור אותה כנראה, לפחות בשיטה שעמדה לפניו.

מה שאני רוצה לומר, זה כך,

אורית קמיר: זה לשיטתו או לפרשנותך אותו?

ירון אזרחי: אני מציג עכשיו את פרשנותי. אני לא, לא נתלה בשום אילנות, לא אלה

שמתו ולא ... [מדברים יחד]

אורית קמיר: אוקיי, אני לא בטוחה שהוא היה מסכים אתך.

ירון אזרחי: אני רוצה רק להגיד את הדבר הבא. שיש שני סוגים של חירות, שאחד

מתגבר בקרב הימין הקיצוני, על פני השני, שהוא ... בארצות הליברל דמוקרטיות. זה החירות של קבוצה אתנית לממש את עצמה,

אורית קמיר: החירות החיובית, כפי שהגדיר אותה ברלין.

ירון אזרחי: לא. אני ממש לא מסכים, אני אגיד לך למה. אני רוצה להגיד לך שברלין,

אני מצטער, אבל כל המבנה הזה של ברלין, לפחות בקרב פילוסופים פוליטיים, אני חושב שבני יסכים אתי, בקרב הפילוסופים הפוליטיים, הוא לא ראה את עצמו כמשפטן, אלא כפילוסוף ... מבוססת על פרכה אחת גדולה.

אין חירות מ-, בלי חירות להשתתפות פוליטית. זאת אומרת, ברגע שאתה כאזרח, לא יכול לאיים על השלטון כמשתתף פוליטי, אתה לעולם לא תהיה חופשי מהשלטון, כי השלטון יכול להיות מה שגם סקינר הדגיש את זה בצורה מאוד יפה, זה יכול להיות unlighted separatism. שנותן לך את כל הדברים שאתה יכול לממש את עצמך והיו מונרכיות כאלה. ברלין עשה פה טעות לוגית פוליטית ממדרגה ראשונה. שתי החירויות האלה, הא בהא תליא, אין אחת ללא השנייה. זה דבר ראשון.

- דבר שני, שאני רוצה, את יכולה להגיד שזה פרשנות, אבל זה, זאת פרשנות שזה לקח זמן, אני חושב שדורות של סטודנטים למדע המדינה, לא יודע אם משפטים, חונכו על הטעות הזאת, שאפשר לעשות הפרדה, אורית קמיר: אבל עזוב, ירון, מה זה משנה אם זה ברלין או לא ברלין?
- ירון אזרחי: אני ממשיך הלאה, אני ממשיך,
- אורית קמיר: אנחנו קבוצה שרוצה לממש את עצמה.
- ירון אזרחי: אני ממשיך הלאה.
- אורית קמיר: אז הוא קורא לזה חירות,
- ירון אזרחי: זה חשוב להמשיך הלאה.
- עכשיו, מה, מה קרה בעצם בסיפור הזה? החירות האינדיווידואלית הליברל-דמוקרטית, וגם התרבות החילונית הזו שהיתה קשורה בה בצורה מאוד עמוקה, נכשלה כישלון עצום במערב לייצר משמעות קיומית לבני-אדם.
- אורית קמיר: נכון.
- ירון אזרחי: התוצאה של זה, שהם פשוט נסחפו למשמעות קולקטיבית אתנית שהיא מקנה את היסוד של אימורטליות, היא נותנת סיפור אפי שאפשר להיוולד ולמות בו וכדומה.
- אורית קמיר: ברור.
- ירון אזרחי: עכשיו, זה בזה, זה חירות. אלא זה חירויות שלא מתיישבות אלו עם אלו.
- אורית קמיר: בסדר. אז אתה לא מוכן לקרוא לזה ברלין, אבל אתה אומר – יש חירות חיובית, יש חירות שלילית, מה הוספת?
- ירון אזרחי: עכשיו,
- אורית קמיר: וזה לא, לא נוגע בנקודה שאני מנסה ... [מדברים יחד]
- ירון אזרחי: אבל השאלה שאת מדברת עליה זה שזה לא שהימין הרדיקאלי הוא באופן ספציפי נגד שוויון, אלא שהוא באופן ספציפי להשתלט על המדינה

כדי לממש את החירות הקולקטיבית. ואז להדיר את כל הקבוצות שאת מדברת עליהן.

זאת אומרת, המטרה שלו היא להשתלט על הכוח השלטוני, הקשר לשוויון הוא מכללא, כי ברגע שיש שוויון, מחויבות לשוויון, זה פוגע ביכולת שלו לממש את עצמו. תסתכלי מה שקורה בארץ.

אורית קמיר: אבל ירון, מה שאתה אומר לי, זה מה שקרה, מה שקורה הוא שקרה, מה שקורה היום זה מה שקרה בשנות ה-30, זה תמיד אותו דבר, זה קבוצה שרוצה, וזה קרה במהפכה הצרפתית, זה תמיד קבוצה שרוצה לקחת לעצמה את החירות ביחד, על חשבון חירות הפרט. נכון. ירון אזרחי:

אורית קמיר: אז זה מה שברלין אמר, רק שאתה לא רוצה לתת לו את הקרדיט, הוא קרא לזה חירות שלילית וחירות חיובית, אבל בסדר.

ירון אזרחי: לא חושב שלזה הוא קרא,

אורית קמיר: אבל, אבל,

ירון אזרחי: אבל לא חשוב.

אורית קמיר: אבל את זה אנחנו אומרים כל הזמן, אנחנו מסתכלים וזה לא עוזר לנו לצאת מזה.

אני מנסה לחדד, אני מנסה למצוא כיוון שאפשר ללכת אתו הלאה.

ירון אזרחי: אבל,

אורית קמיר: ומה שאני מנסה,

ירון אזרחי: כן-?

אורית קמיר: זה שהימין הרדיקלי היום, שהוא היחיד, למיטב הבנתי, שמחדש בשיח החירות, שמדבר על חירות ומחדש בה, מדבר במושגים, אני קוראת טקסטים שהם, הוא מדבר על חירות מהמדינה. זה מה שרוצה ה-T party, זה מה שרוצה טראמפ וזה מה שרוצים כל המפלגות הימין הרדיקאלי באירופה, שצוברות אחריהן המון המון אנשים.

- כשהמדינה זה קוד שכולם יודעים שזה אומר בעצם שוויון.
- ירון אזרחי: אני טוען טעות, אני טוען טענה הפוכה לחלוטין.
- אורית קמיר: אוקיי.
- ירון אזרחי: שהימין רוצה חירות באמצעות המדינה. זה הפוך למה שאת אומרת.
- דוברת: מה זאת אומרת באמצעות המדינה?
- אורית קמיר: לממש את החירות שלו.
- ירון אזרחי: המדינה היא הכלי לממש את החירות הקולקטיבית של הקבוצה האתנית.
- אורית קמיר: זה מה שאתה אומר אבל זה לא מה שהוא אומר.
- ירון אזרחי: אבל לא מעניין אותי מה שהוא אומר.
- אורית קמיר: אה, אוקיי. אז בזה גמרנו את הדיאלוג.
- ירון אזרחי: אני אומר לך מה ש,
- אורית קמיר: אז אנחנו לא, ... [מדברים יחד]
- ירון אזרחי: אני נותן לך ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר: לא, לא.
- ירון אזרחי: גם אני פילוסוף פוליטי,
- אורית קמיר: אז אנחנו לא מדברים על אותו דבר.
- ירון אזרחי: את מדברת רק על ברלין כל הזמן?
- אורית קמיר: לא. נראה לך? אני אומרת שכשמקשיבים לימין הרדיקאלי,
- ירון אזרחי: כן-?
- אורית קמיר: שומעים אותו מדבר על מה שברלין קרא לו חירות שלילית. אני לא אוהבת את ברלין, אל תקרא לזה חירות שלילית. הוא מדבר על חירות מהמדינה ואני חושבת שבזה שהוא מדבר על חירות מהמדינה, כשבעצם הוא מתכוון לחירות משוויון וכמובן חירות לקבוצה מיוחסת, בין אם זה אתני ובין אם זה לא אתני, אצל טראמפ זה לא דווקא אתני, אז מה שהוא עושה, זה כמובן שהוא רוצה בסופו של דבר, להשתמש במדינה.

- אבל לאורך הדרך, מה שהוא עושה, זה הוא משתק את מושג החירות, ומשאיר את המדינה הליבראלית בלי מושג לדבר בו. אז אני מדברת על דיסקורס,
- ירון אזרחי: אורית, אנחנו מסכימים,
- אורית קמיר: ואתה אומר לי – לא מעניין אותי מה הוא אומר. אז אם זה לא מעניין אותך, ... [מדברים יחד]
- ירון אזרחי: לא, לא, אל תתפשי אותי במילה. אני אומר לך, תראי, אני אדם רציני, אני לא מתעסק פה בהשמצות.
- אורית קמיר: אני יודעת.
- ירון אזרחי: אז אני רוצה להגיד את הדבר הבא. זה נכון שהימין הקיצוני הוא נגד המדינה, הליבראלית. לא נגד המדינה, את כל הזמן אמרת נגד המדינה, זה לא נכון.
- אורית קמיר: הוא קורא לזה נגד המדינה.
- ירון אזרחי: רגע אחד, תני לי לדבר.
- זה נגד המדינה הליברל-דמוקרטית, זאת שהיא מחויבת מבחינה משפטית, ושיש לה חוקה, וכל זה, נגד זה, מרי לה פן היא נגד זה. החכם הגדול בפולניה ובהונגריה, הם נגד המדינה הליבראלית. אבל צריך לעשות את ההבחנה הזאת, כדי להבין, להיות נגד המדינה הליבראלית, זה לא להיות נגד המדינה הפשיסטית ולכן, זה טעות לומר שזה נגד המדינה ולכן,
- אורית קמיר: הם אומרים שזה נגד המדינה.
- ירון אזרחי: אז מה אם הם אומרים.
- דובר: כמו שהיא עכשיו.
- אורית קמיר: זה מה שחשוב.
- ... [מדברים יחד]

אורית קמיר: אבל זה בדיוק מה שכתבתי כאן. כיוון שכולנו יודעים שזו המדינה, המדינה היא המדינה הליבראלית, אז כשהם אומרים שזה חירות מהמדינה, זה ברור לכולם שהם רוצים חירות מהמדינה הליבראלית. נכון?

ירון אזרחי: נכון.

אורית קמיר: אבל הם מדברים על חירות מהמדינה, שזה שיח שנשמע לאנשים של חירות שלילית, שזה נשמע לאנשים כמו השיח של הליברליזם עצמו, ולכן הליברליזם מתבלבל. הליברליזם התבלבל. הוא משותק. זה מה שמטריד אותי, השיח. הליברליזם לא אומר כלום.

ירון אזרחי: אך זה השיח מטריד אותך, זה בהחלט מוצדק, אבל הסיבה העיקרית להתבלבלות של הליברליזם, שאין לו תשובה לאיבוד מקורות המשמעות הקיומית של האזרחים בחברה המודרנית. הדבר הזה הוא הדבר העמוק פה ואני חושב שאת יכולה להסכים לזה וכאן ישנה אז באמת זה טרגדיה גדולה, של אנשים שגדלו על, אפילו על ברלין, עם הפלורליזם ועל רוסו ועל לוק ועל מיל, כמונו. אנחנו גדלנו על הפילוסופים הפוליטיים האלה, לא על בונאל ולא על כל החבר'ה האלה, שהיו הקונסרבטיביים של המהפכה הצרפתית שזאב שטרנהל מתמחה בהם.

עכשיו, אז השאלה, למה אני אומר שזה חשוב? זה חשוב כדי ש, להגיד לך, שהעניין של כבוד האדם יכול להיות שהוא מפתח מסוים, אבל לא בכיוון הליבראלי. זאת אומרת, כבוד האדם שהוא מזדהה עם הקבוצה האתנית, שבה הוא נמצא, זה הם יכולים לתת לו את הכבוד. אבל ברגע שהוא שייך לעולם אחר, של תרבות, של דת, של מוצר, מיתוסים, אנחנו יודעים שרוב הקבוצות האתניות האלה, מבוססות על מיתוסים. לא על היסטוריה אובייקטיבית או אמתית. אז עכשיו, ברגע שתשיגי את כבוד האדם, הם ייתנו את כבוד האדם לאדם, ... פשיסטי. בפשיזם היה כבוד לאנשים הפשיסטים, זה לא פותר שום בעיה.

השאלה היא איך לתת כבוד לאדם במובן של מיל, שהוא הדגיש את האונטולוגיה של הפנימיות של האינדיבידואל. הוא חשב שהאונטולוגיה, הממשות של הפנימיות של האינדיבידואל, ביכולת שלו לקיים ולבטא אותה, זה לכן חופש הביטוי וחופש ... וכל הדברים האלה, הם הדברים שמאפשרים את כבודו כאדם חופשי. איך תשיגי את כבוד האדם בעולם הזה, שבו באמת החירות הקולקטיבית מאפילה על החירות האינדיבידואלית.

והדבר האחרון שאני רוצה להגיד זה שטרמפ, זה לא ימין רדיקאלי, אלא פופוליזם אוטוריטארי. והדוגמאות הרבות לכך זה באמת ההחרמה שלו על-ידי רוב המנהיגים של המפלגה הרפובליקאנית, כולל חלק גדול ממסיבת התה. אבל זה לא דבר חדש, בארצות-הברית.

יש ספר נפלא של אדם בשם סטרלינג יאנג, קולומביה, שיצא כבר לפני הרבה שנים, שזה נקרא ... הוא מראה שמאז תומאס ג'פרסון, ועד לימינו אלה, לא היה מועמד לנשיאות שלא יצא נגד ה- establishment בושינגטון, כולל הרעיון של קונספירציה נגד העם. לא היה. היו שעשו את זה יותר חלש, והיו עשו יותר חזק. היה קארטר, כן? היה קארטר כזה והיו אחרים. ולכן אני אומר, זה לא חדש, אבל אצל טראמפ, זה הפך לאידיאולוגיה המרכזית. הרוגז, הכעס בדברים האלה, אני לא חושב שזה anti-establishment הוא anti-establishment בתקופה הזאת שזה anti-establishment הופך אותנו לימין רדיקאלי. זה הופך אותנו לפופוליזם רדיקאלי וזה משהו קצת שונה. אני חושב שאמריקה היום תבלבל אותנו, גם ליברלים וגם אנשי ימין, היא נורא מבלבלת. היא לא יכולה להיות מקור להרבה מאוד תובנות כיום לאנה אנחנו הולכים.

יש רק דבר אחד שאני שמעתי בשבוע שעבר, אני חושב שציטט אותו נחום ברנע, אני לא יודע אם אתה היית פה עדיין, מוטה, על התופעה, הוא ... את מוישיק הלברטל, והלברטל אמר כמה דברים יפים אבל הדבר

הכי מעניין שהוא אמר, שיש היום תופעה, charisma of ignorance. זאת אומרת, ידע, לא רק של ... זה משהו שהוא כבר יש בו אליטיזם. עכשיו, הפופוליזם האתני, הוא נגד אליטות, אבל הוא בעד קבוצה שהיא תהיה אליטה. עם שהוא יהיה אליטה. עם נבחר, כזה או אחר. ואני חושב שהמפה, מסתבר, קצת יותר מדי זמן, המפה הזאת, היא נכונה. אני לא חושב שכבוד האדם יפתור את הבעיה. השאלה היא, אם את שואלת אותי מה הכיוון הנכון, אני חושב שאת ... לחקור את הדבר הזה, כי זה נורא חשוב. לי כרגע, אין שום מחשבה אפילו או התחלה של מחשבה, איך אפשר לפתור את הדילמה הזאת, לתת משמעות לחייהם של כל-כך הרבה אנשים שאיבדו אותם, והם מאשימים את הליברליזם עכשיו גם בגלל מסיבות של הרס מבנים כלכליים, בגלל הקפיטליזם האכזרי שהפך לחלק בלתי נפרד מהליברליזם הדמוקרטי הזה. איך אפשר לפתור את הבעיה הזאת, וזה נורא חשוב יהיה להזכיר את הכלכלה, כי חלק גדול משנאת הליברליזם בגלל הכלכלה. וההונאות של השוק החופשי, שהוא אף פעם לא היה חופשי.

אז לכן, הדילמה היא עצומה וזה שווה שנשב כאן ימים אחרי ימים ונשמע הרצאות, כי כמו שאת נתת היום, שיש בהן מימד היסטורי ומימד אנליטי ומנסים לפתור את הבעיה. אני בסך-הכל רוצה מאוד לברך אותך על כך, כי זאת הגישה הנכונה, לשים את הדברים על השולחן ולשאול איך אפשר לצאת מהמבוך הזה.

אורית קמיר: אז תודה על זה שאתה לא, לא מראה לי איפה טעיתי בכל צעד לאורך הדרך, אני, אני רוצה, אמרת המון המון דברים. אני רוצה בשתי נקודות,

ירון אזרחי: יותר מדי, נכון.

אורית קמיר: אין דבר כזה.

בשתי נקודות, אני רוצה לא להסכים אתך,

ירון אזרחי: כן.

- אורית קמיר: זה לא אומר שאני מסכימה בשאר הדברים.
 ירון אזרחי: כן.
- אורית קמיר: אני גם כן לא רוצה לדבר יותר מדי.
 ראשית, כבוד האדם, אני כבר 20 שנה כותבת על כבוד האדם ומבחינה בין honor ל-dignity, אתה טשטשת אותם כאילו אף אחד לא כתב על זה אף מילה בהיסטוריה האנושית מעולם, אז אם הייתי רוצה, אז הייתי נעלבת.
- ירון אזרחי: אז מאוד נשמח אם תשלחי לי את המאמר הכי טוב שלך על הנושא.
 דובר: ספר.
 ירון אזרחי: ספר, כן.
 אורית קמיר: ספרים, יש מאמרים, ממש לא,
 ירון אזרחי: מאוד אשמח.
 אורית קמיר: לא, כן.
- יכול להיות שכשהוצאתי את אחד הספרים או המאמרים הראשונים, שלחתי לך, זה בטח נמצא באיזה שהן ערימות.
 ירון אזרחי: קראתי משהו על זה, כן.
 אורית קמיר: כן. אוקיי.
- הכבוד שאתה דיברת עליו עכשיו, שהמפלגות הפשיסטיות והימין הרדיקאלי יכירו בו, זה כמובן honor, זה national honor. אין לזה שום קשר ל-dignity, ולא רק שאין לזה שום קשר ל-dignity, זה ההפך הגמור.
- התשובה שאני מציעה, כבר 20 שנה למה שאתה טוען, אז קודם כל, בנקודה הזאת,
 ירון אזרחי: מקובל עלי. אני לא חולק עלייך.
 אורית קמיר: בסדר.

ואם אתה באמת רוצה ספר, תבוא אתי לאוטו בדרך-כלל יש לי איזה עותק או שניים בבגאז' ואני שמחה לחלק.

ירון אזרחי: אני אשמח מאוד.

אורית קמיר: גם ההוצאה שמחה להיפטר מעודפים.

ירון אזרחי: כן.

אורית קמיר: הנקודה שבה אני חולקת עליך באמת, היא, אני, מצער אותי שאפילו

אתה, לדעתי, קונה את הפרופגנדה, שטיפת המוח שכולנו עוברים, כאילו באמת איבדנו את טעם החיים. זה לא נכון. לאנשים,

דוברת: את מה?

אורית קמיר: את טעם החיים. ליותר אנשים היום יש יותר טעם מאשר היה אי-פעם,

בין אם זה התמכרות לרכיבה על אופניים וציפייה כל השבוע לנסוע עם החברים ביום שישי או בשבת בבוקר על האופניים, בין אם זה רדיפה אחרי פוקימונים, ואני בכוונה אומרת את הדבר ההזוי הזה, זה בכלל לא נראה לי משנה. עם כל הכבוד, לא נראה לי שרדיפה אחרי פוקימונים זה פחות טעם חיים או פחות טעם חיים אינטליגנטי, מסגידה לכל מיני רוחות, אבות, או מטפיסיקות כאלה או אחרות שונות, זה נראה לי רציונלי וממלא במידה שווה.

אם תסתכל על אנשים, בין אם זה אלה שמכורים לתוכניות ריאליטי לבין אם אלה שרוצים להיות כוכבי ריאליטי, זה לא משנה, אבל יש היום מגוון, מגוון ושפע לכל-כך הרבה אנשים, מה שיש פשוט היום לאנשים זה פנאי, יש להם אריכות ימים, לא יודעת אם זה טוב או לא טוב, אבל יש להם 90 שנה במקום ה-35 שהיו פעם והנשים לא צריכות כל היום להרתיח את החיתולים ולא יולדות תשעה ילדים, אז יש להן פנאי לחפש לעצמן עיסוקים והן מוצאות עיסוקים. שירה בציבור, מה שזה,

ירון אזרחי: אני מקבל את הביקורת הזאת,

- אורית קמיר : השאלה היא אם אתה משווה לזה ערך. אז באים כל אלה ואומרים – לא, אין לזה שום ערך. רדיפת פוקימונים, נו, באמת צורה לכס. מה שחשוב זה הייחוס אבות שלנו, האבות של האבות שלנו נולדו כאן, והאגדות שהם כתבו והשירים שהם חיברו, רבאק, זה פרופגנדה ואנחנו כולנו נופלים בשבי הזה. ומה שצריכה להגיד התרבות הליבראלית זה בדיוק מה שאמרתי עכשיו. סליחה, היום ליותר אנשים יש יותר משמעות בחיים ויותר זהות, הם פשוט לא יודעים את זה. הכשל הוא כשל, שיווקי. דוברת :
- אורית קמיר : שיווקי, לגמרי. לגמרי שיווקי. זה הכשל. דוברת :
- אורית קמיר : אז יש לי, רגע, אז בזה אנחנו חלוקים או לא חלוקים? ירון אזרחי : אני, קודם כל, אני קודם כל מקבל חלק גדול ממה שאת אומרת פה. אני אפילו כתבתי פעם מאמר ואנחנו נחליף מאמרים, שנקרא, אני כתבתי pluralistically utopias. דוברת :
- אורית קמיר : אהה. ירון אזרחי : אני אמרתי שיש אנשים שבשבילם ה-health club או הטבעונות, או הכדורגל, זה תמצית החיים. דוברת :
- אורית קמיר : זה סדר גמור. ירון אזרחי : אז זה נכון. אבל מה, על זה קצת קשה לבנות חברה פוליטית. והשאלה הכי גדולה שעומדת, דוברת :
- אורית קמיר : אם אומרים שזה נורא חשוב, שכל אדם יבחר לעצמו אם זה אופרות סבון או רכיבת אופניים או חוג מקרמה, אז אפשר לבנות על זה. למה זה פחות חשוב מ, דוברת :
- אורית קמיר : אולי כן, אולי לא. אני לא מתחייב בעניין הזה. אני חושב שאת צודקת בעניין הזה, שיש סוגים אחרים של משמעות מהמסורת הזה, אנחנו אולי

- כ"אינטלקטואלים" במירכאות, מנסים קצת, מזלזלים קצת בסוגים כאלה של משמעות חיים.
- אורית קמיר: ואנחנו משלמים את המחיר על זה.
- ירון אזרחי: אני אגב, חושב שמשמעות החיים זה דבר שקשור במה שנותן משמעות ללידה ומוות וקצת קשה לי לקשור את זה עם פוקימונים.
- אורית קמיר: לידה ומוות נראים לי הדברים הכי פחות באמת מטרידים בגלל שאנחנו שוכחים את הלידה, אנחנו מנסים לא לחשוב על המוות, ומה שמחזיק אנשים,
- ירון אזרחי: ... [מדברים יחד]
- תמר ברנדס: mortality,
- אורית קמיר: מה שמחזיק אנשים זה שהוא יודע שבסוף היום יש לו חוג ריקודי עם. אתה יודע כמה אנשים זה מחזיק אותם?
- תמר ברנדס: אנשים מחפשים אבל mortality,
- ירון אזרחי: יש בזה, יש בזה משהו.
- תמר ברנדס: מחפשים להיות חלק ממשהו שהיה לפני שהם, וימשיך אחריהם.
- ירון אזרחי: ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר: אנשים מחפשים מה שאומרים להם לחפש.
- ירון אזרחי: זה מאוד חשוב.
- אורית קמיר: ואם אנחנו נמשיך להגיד להם,
- אליעזר חדד: זה לא כבוד האדם, מה שאמרת עכשיו.
- אורית קמיר: למה? אנשים מחפשים מה שאומרים להם לחפש. כך אני חושבת.
- אליעזר חדד: ... כבוד האדם?
- אורית קמיר: כן. אני חושבת שאנחנו כולנו שטופי מוח. אני גם.
- ירון אזרחי: השאלה היא לא מה את אומרת להם שזה משמעות לגביהם, השאלה אם אנשים תופשים את זה כמשמעות. זאת אומרת, המחקר צריך להיות לא

- זה שאת מציעה להם לבחור בזה, אלא לבחון אם באמת אנשים בוחרים בזה. זאת אומרת, מבחינה אמפירית, מאוד בוחרים בזה, אורית קמיר:
- יכול להיות, אני לא יודע, ירון אזרחי:
- אבל אחר-כך, אורית קמיר:
- זאת לא קביעה, ירון אזרחי:
- הם לא מעזים, אורית קמיר:
- ... [מדברים יחד]
- והאם בשביל פוקימונים הם מוכנים למות? כן, עובדה ... [מדברים יחד] אורית קמיר:
- ... [מדברים יחד]
- זאת אומרת, יש משהו מסוים שבו אדם צריך לבחור וגם להבין שמה שהוא בחר זה בעל משמעות. ירון אזרחי:
- סליחה. אנשים, בוא ניקח אותי. כששואלים אותי מה הערכים שלי, מה גורם לי לחיות ולמות, אז אני אגיד חירות, שוויון וכבוד האדם. ואני לא אגיד שאני נהנית להרכיב חרוזים ולחפש בחנויות בדיוק את החרוז שיתאים לי לשרשרת. מה באמת ממלא אותי יותר שמחה? או חתולים. חתולים ממלאים אותי ביותר שמחה מאשר חירות, שוויון וכבוד האדם ביחד.
- ראיתי אותך הולכת עם כלב. ירון אזרחי:
- אותי? אורית קמיר:
- כן. לא? ירון אזרחי:
- ... [מדברים יחד] אני מאכילה את החתולים. יש עדים, כל השכנים, אתה יכול לשאול אותם, שונאים אותי בגלל חתולים, לא בגלל כלבים. אורית קמיר:
- כן? ירון אזרחי:
- ולא בגלל כבוד האדם. אורית קמיר:
- ... [מדברים יחד]

- דוברת : אבל אורית, השאלה שבסולידריות ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : אז רק שנייה. רק שנייה, אני רק רוצה לענות לאליעזר.
- מה באמת גורם לי שמחה? חרוזים וחתולים ועוד כמה דברים שאין צורך, כמו שאמר סמטוריץ', מן הסתם יש לי עוד כמה דברים שאני לא בהכרח רוצה לשתף, אבל חרוזים וחתולים, אני מוכנה להגיד. האם אני באמת אגיד את זה? לא. אני אגיד חירות וכבוד האדם. למה? בגלל שאני שטופת מוח כמו כולם שאני צריכה להיראות כאילו משהו עם משמעות.
- אליעזר חדד : את לא מבדילה בין שמחה למשמעות.
- אורית קמיר : אני חושבת שחתולים נותנים לי לא פחות משמעות משוויון וחירות.
- אליעזר חדד : לא יודע, אני רק אומר, את משתמשת במונחים אחרים, זה מה שאני רק אומר. זאת אומרת, השימוש במונחים, אני בתור אדם שכן חושב שהשפה היא משקפת,
- אורית קמיר : אוקיי. אז אני,
- אליעזר חדד : דברים מסוימים, אז אני חושב שהשימוש השונה שלך מבטא כאן יחס אחר לדברים,
- אורית קמיר : אוקיי. אז אני, אז אני מיליאנית, אני באמת חושבת ששמחה ואושר זה המשמעות והתכלית, בשבילי באופן אישי,
- אליעזר חדד : שמחה ואושר הם לא מונחים זהים.
- בני אטיאס : זה גם לא מה שמיל חושב.
- אליעזר חדד : זה מונחים שונים.
- אורית קמיר : מה?
- בני אטיאס : זה לא מה שמיל חושב.
- אורית קמיר : זה מה שהוא טוען.
- בני אטיאס : לא, זה לא מה שהוא טוען.
- אורית קמיר : זה כן מה שהוא טוען. בזה אני ... [מדברים יחד]

- בני אטיאס : הנקודה המרכזית אצל מיל זה הפריחה, היינו, של שגשוג, התקדמות בחיים.
- אורית קמיר : זה ... [מדברים יחד]
- בני אטיאס : רגע, רגע. זה מושג אחר של, זה לא שמחה, זה לא האושר שיש לי מלעשות חרוזים. זה דבר אחר לגמרי. אי-אפשר לעשות בלבול בין משמעות, לבין,
- אורית קמיר : מה זה פריחה ושגשוג? זה הכל מטפורות.
- בני אטיאס : לא לא, זה לא מטפורות.
- אורית קמיר : פריחה זה פרחים שפורחים על עץ, מה זה פריחה?
- בני אטיאס : זה רעיון, הרעיון הוא שהאדם מתפתח במהלך חייו.
- אורית קמיר : היא מתפתחת עם החרוזים.
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : אני עושה היום שרשרות הרבה יותר יפות מאשר עשיתי לפני 15 ו- 20 שנה. לא, אני מתפתחת. זה ה, זה ה,
- בני אטיאס : אורית, אני לא מתווכח על הבחירה שלך. את יכולה לבחור מה שאת רוצה, כל מה שנותן לך משמעות לחיים. אני רק, מה שאני מתווכח זה על המושגים שאנחנו משתמשים בהם, בין הרעיון של משמעות לבין הרעיון של דברים שהם עושים את החיים שלי לטובים יותר, שנותנים לי wellbeing, יש כל מיני דברים. יש דברים. מה שעושה אותי מאושר, זה כל מיני דברים. אולי באמת מקרמה, זה בסדר. זה, אלה הדברים.
- אבל, כשאני מדבר על המשמעות,
- אורית קמיר : לא לא, זו נקודה נורא קריטית.
- בני אטיאס : נכון. ולכן אני אשלים אותה.
- אורית קמיר : כן.
- בני אטיאס : כשאני מדבר על משמעות, אז אני מתכוון למשהו שמקשר אותי למשהו שהוא מעבר אלי. זה לא רק בי, זה לא מסתיים בי.

- אורית קמיר : למה?
 בני אטיאס : כי כך אנחנו מבינים את המושג של משמעות.
- אורית קמיר : מי זה אנחנו? איפה זה כתוב?
 בני אטיאס : כולנו. לא, איפה זה כתוב,
- אורית קמיר : לא, מה, לא, מה, זהו? ככה החלטתי וככה זה כולם יודעים את זה מאז אריסטו?
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : לא לא, רגע, רגע, מה זה משמעות?
 דובר : תני לבני לפתח.
- בני אטיאס : הרעיון של, ... משמעות בחיים, למה המשמעות בכלל זה בעיה פילוסופית? אם זה לא, אם כל העניין היה ... תבחר לעצמך מה עושה אותך מאושר, לא היתה כאן בעיה פילוסופית. הבעיה הפילוסופית, כיוון שרובנו חושבים שאנחנו חושבים על זה רגע בצורה רפלקטיבית זה שאין משמעות לחיים. זה מה שעושה את זה לדבר כל-כך קשה, זה האבסורד שאנחנו חיים אתו.
- אורית קמיר : נכון.
- בני אטיאס : אבל, אבל יחד עם זה שאנחנו מבינים שאין משמעות לחיים, אנחנו מחפשים אותו, אנחנו צריכים אותו. רובנו צריכים את הדבר הזה. אנחנו רוצים להרגיש שיש איזה משהו שיעשה, שיהיה לו משמעות גם אחרי שאני אמות. אני עושה דברים בגלל שאחרי שאני אמות יקרו דברים שאני משפיע עליהם באיזו שהיא צורה.
- דובר : כמו לכתוב ספרים.
- בני אטיאס : כמו לכתוב ספרים.
- דובר : בשביל אנשים כמונו.
- בני אטיאס : נכון. זה צורה אחת להתחבר לדברים האלה.

- אורית קמיר : בתור אקסיסטנציאליסטית, אני לא מסכימה אתך, אני פשוט לא מסכימה אתך.
- בני אטיאס : סליחה, בתור מה?
- אורית קמיר : אקסיסטנציאליסטית. אני לא מסכימה אתך שמשמעות זה משהו שמחבר אותי לאחרים.
- בני אטיאס : אני לצערי גדלתי מגיל, לא רק על האחרים.
- אורית קמיר : אמרת לאחרים למשהו מעבר לעצמי.
- בני אטיאס : למשהו מעבר לעצמי.
- אורית קמיר : בסדר, אז אני מגיל נורא צעיר גדלתי על קאמי וזהו.
- בני אטיאס : אבל בדיוק הטענה ... אין משמעות. אז מה קיבלת ... שאין משמעות. לא שיש משמעות והיא נשאת.
- אורית קמיר : ואז כל אדם בורא לעצמו משמעות. גדלתי גם על מילצין. אדם בורא לעצמו משמעות וזה היה אמור להיות המודרנה ואפילו הפוסט מודרנה ושכחנו את כל זה, חזרנו למין משמעות אטביסטית, כמעט, משמעות,
- ירון אזרחי : אבל זה תהליך היסטורי.
- דובר : אבל זה לא מכוון.
- אורית קמיר : אבל זה קרה עכשיו, בעשר השנים האחרונות. עד לפני עשר שנים, ניטשה היה מלך, מה קרה פתאום שכחנו הכל?
- תמר ברנדס : ברחוב ניטשה אף פעם לא היה מלך.
- אורית קמיר : אני מדברת כרגע עלינו, בגלל שגם דני וגם אליעזר,
- תמר ברנדס : אבל אנחנו לא הימין הרדיקאלי.
- אורית קמיר : מדברים על המשמעות של החיים שלי.
- ירון אזרחי : הוא לא היה מלך במובן זה שהוא הציג את דרך חיים, הוא היה מלך במובן זה שהוא הציג את הפרובלמטיקה של המשמעות בצורה כל-כך חדה. גם קאמי, הזר של קאמי בכל הדבר הזה,

- אורית קמיר : אהה-? האדם המורד,
- ירון אזרחי : ... בגלל השמש, בגלל השמש, כל הסיפור הזה,
- אורית קמיר : בסדר,
- ירון אזרחי : כל כולו, הוא בא להראות, להציג את הדילמה בכל חריפותה, של המשמעות. אבל הוא מדבר על אנשים פשוטים, לא אנשים כמונו שהם כל-כך משכילים ומיוחדים.
- אורית קמיר : לא, אני חושבת שהוא מדבר בדיוק עלינו,
- ירון אזרחי : אנשים פשוטים.
- אורית קמיר : כלומר, המובן מאליו הזה כאילו משמעות זה מטפיסיקה,
- ירון אזרחי : עזבי, אורית,
- אורית קמיר : אנחנו כבר כמה דורות לא שם.
- ירון אזרחי : מת ילד במשפחה, מה אתה עושה עם זה? עושה עם זה, שמת ילד בן שמונה, היה סרט כזה לא מזמן, ... אני כבר לא זוכר את שמו, שבסוף האישה מוצאת את ה, שהבן שלה נפטר, היא מוצאת את ה, בזעזוע מוח או משהו כזה, היא רוצה לעשות את ה- redemption שלה, על-ידי זה שהיא מתחברת עם ישו, התופעה, הצורך הזה של אנשים, גם אצלנו, אנחנו מדינה מלאת הרוגים מכל מיני סוגים. אני חושב שגם אירופה, החוויות ההיסטוריות של אירופה, השאירו משקל לא קטן בסיפור הזה, שמתו שם מיליונים של אנשים. אז החיפוש של המשמעות, לכן ה- seductiveness של החברה שמקיימת אותך, זה בדיוק מה שאמר דוקהיים. שהחברה היא הנציגה של immortality כלפינו. כי היא קיימת לפני שנולדנו ואחרי שנולדנו ואחרי שנמות. זה עובדה סוציו פסיכולוגית. זה לא עניין שזה נכון או לא נכון, ברמה של ארגומנטים.
- לכן אני אומר, יש פה תהליכים סוציו פסיכולוגיים היסטוריים, שמשנים את המבנה של החומרים לפוליטיקה, של החירות ושל השוויון. השאלה לאן זה הולך, אני אומר בשיא הכנות, אני כתבתי עכשיו עוד ספר ואני

כותב עוד ספר שנקרא – why democracy is ... democracies
 decade, אני לא יודע how they are going to regenerate. אין לי
 מושג. אני אבל מסתכל ומחפש כמו איזה דיאגנוסטיקן, שמחפש לראות
 סימנים שאולי יש משהו חדש שילך לכיוון הזה, עד עכשיו לא מצאתי
 ואני שותף לגמרי למאמץ שלך לעשות את אותו דבר.

אורית קמיר: העניין הוא שכשני מקשיבה לנו, זה מדהים איך אנחנו כולנו, אנחנו לא
 שמים לב, אבל בשנות ה-90, אם היינו מנהלים אנחנו, אותם אנשים,
 היינו קיימים בשנות ה-90, אם היינו, רובנו,

דוברת: בתיכון היינו.

דוברת: אני הייתי בחטיבה.

דוברת: אני יותר מבוגרת ממך.

אורית קמיר: אתם וגיא, אולי לא.

דוברת: אני יותר גדולה ממך.

ירון אזרחי: אני לא רק מהמאה הקודמת, אני מהמחצית הראשונה של המאה
 הקודמת.

דוברת: צבא זה לגיטימי.

אורית קמיר: לא, זה לא היה לגיטימי בכלל לנהל את השיח במושגים שאנחנו מדברים
 עכשיו, בגלל שהשיח היה כל-כך רווי ביחסיות פוסט מודרנית, שהיא
 הרבה יותר מניטשה ודרידה ופוקו וכל השאר, שהיינו נשמעים
 אנכרוניסטיים מודרניסטיים סטרוקטורליסטיים משעממים.

דובר: אבל לא באומן.

אורית קמיר: אבל מה שקרה, זה ש, אני אז לא הכרתי את באומן.

דובר: כן.

אורית קמיר: מה שקרה זה שאנחנו הלכנו עם הזרם שכל העולם הולך אתו וכאילו
 שכחנו את הפאזה הזאת. יש לנו איזה בלקאאוט קולקטיבי שהיו גם
 אנשים שאמרו – אין משמעות לחיים והמשמעות היא אדם בורא ערכים,

הוא בורא את הערך שהוא בורא בשנייה הזאת, כי אין מחר ואין אתמול ואין המשכיות ואין כלום. אם הוא לא יודע לברוא לעצמו משמעות, כשהילד בן השמונה מת על-ידי זה שהוא הולך ועוזר לילדים בני שמונה אחרים, או רץ, מתחיל לרוץ ורץ כל יום עשרה ק"מ, או צונח, אגב, אנשים ממלאים תוכן בחיים שלהם ונותנים לעצמם משמעות וזהות, גם בדברים האלה. כמו שאף פעם קודם אנשים לא עשו. או הולך ומקים, בונה לעצמו גינה ומגדל עגבניות ופלפלים ומוצא משמעות בחייו ביצירת גשוג ופריחה אמתיים ולא מטאפוריים. אם הוא לא מבין את זה, אז הוא לא מבין כלום ולחיים שלו,

- ירון אזרחי: משהו רק סקפי, שאת מתארת סקפטיסיזם קונסטרקטיבי.
- אורית קמיר: אוקיי. אז עכשיו, ... [מדברים יחד]
- ירון אזרחי: ... כפיתרון לבעיה קיומית.
- אורית קמיר: ... על כל ה- 200 שנות הגות האלה, וחזרנו לאמירות כאילו משמעות זה רק מטפיסיקה וקולקטיביזם, כאילו גם אנחנו כבר שטופי מוח לגמרי,
- דובר: את מדברת על חברות, לא עלינו.
- דוברת: אני לא חושבת שזה ככה.
- מרדכי קרמניצר: בואו נעשה, יש פה עוד כמה אנשים שביקשו לדבר והם שותקים כי אחרים, אז מיטל ואחר-כך אבישי.
- מיטל פינטו: אני רק שאלה אחת באמת יש לי, הרעיון הזה, של dignity, הוא כבר קיים איתנו לפחות בצורה יחסית מורחבת וכתובה, משהו כמו לפחות 20, 30 שנה, ובכל-זאת, הוא לא מצליח לעשות את העבודה,
- אורית קמיר: 80?
- מיטל פינטו: כלומר, כלומר העבודה הבאמת חשובה שצריכה להיות כאן, לדעתי, היא עבודה כמו שאמרתי – שיווקית. והשאלה איך באמת משווקים את הרעיון הזה בצורה שתתיישב, אני חושבת, עם מה שדני אמר קודם, לגבי מה אנשים, איך אנשים רואים את המונח הזה משמעות. וזאת אומרת,

צריך לשווק אותו באיזה שהם מונחים שהם באמת מונחים אולי על-זמניים או שיש להם איזה, שאנשים מכל מיני גוונים, מכל מיני מוצאים, יכולים למצוא בזה איזה שהוא עוגן וכרגע זה לא המצב. אז אני,

אורית קמיר: זה אין לי שום ויכוח אתך. אני רק משימת חיי היא לנסות לשווק אותו, הבעיה היא שאני אשת שיווק, אני בשיווק אפס. אז שה- dignity יצטרך לבנות על זה שאני אשת השיווק שלו, כל מה שאני יכולה לעשות זה למלא את החלל במאמרים וספרים לאין קץ, זה לא מזיז לאף אחד שום דבר.

אבל אם את רוצה תשובה היסטורית, אני אעשה את זה ממש קצר. המבשר ההיסטורי של, אני קוראת ל- dignity כבוד סגולי, בעברית. המבשר ההיסטורי שלו זה מה שאני קוראת לו הילת כבוד, שזה, אני קראתי את כל ... מלמדת אותם.

מיטל פינטו: ירון אזרחי: כן, אבל בכל-זאת תגידי, כי אני לא קראתי את כל ...

מיטל פינטו: אני אתן לו תקציר אחר-כך.

דובר: יש בחינה, בעוד,

מיטל פינטו: לא, הרי כל ה, כל העניין, כל העניין, היא מסבירה שזה גם, הרי באנגלית יש הבחנה בין honor ל- dignity. כל הבלגאן בישראל נוצר בין השאר,

דוברת: רגע, יש ארבעה סוגים, אני גם קראתי.

מיטל פינטו: אבל בין השאר, נוצר בגלל שהמילה כבוד, בעברית, היא גם ל- honor וגם ל- dignity.

אורית קמיר: זה עניין דורי ומגדרי, מסתבר.

הילת הכבוד שווקה יוצא מן הכלל, היא שווקה יותר מיוצא מן הכלל, כי זה רעיון שהמציאו למיטב הבנתי ולא הצלחתי למצוא לזה ראיות אחרות, שהמציאו קבוצת יהודים, במאה ה- 1 לספירה, והם לא שווקו שום דבר לאף אחד ואף אחד לא לקח את זה מהם, אבל הנוצרים

הראשונים לקחו את זה ושווקו את זה בענק והעניין הזה שאדם באשר הוא אדם נוצר בצלם אלוהים ולכן יש לו ערך, זה הצלחה שיווקית שאין כדוגמתה, זה הגדיל את האימפריה הרומית, זה השתלט על, בסופו של דבר, לא רק על אירופה וממנה לארצות-הברית, אלא בסופו של דבר על כל העולם.

עכשיו, כמובן שאף אחד אף פעם לא באמת התכוון לזה עד הסוף וצלם אלוהים שלהם זה לא בדיוק היה של אותם יהודים, כי צלם אלוהים שלהם היה אותו ישו שהוא צלם אלוהים, פיסית. הוא הצלם של אלוהים פשוטו כמשמעו.

אליעזר חדד: זה רק בנצרות.

אורית קמיר: אני מדברת על הנצרות.

דובר: ביהדות זה כל אדם,

אורית קמיר: אני מדברת על הנצרות. אמרתי.

דובר: הם היו המפיצים, ה,

אורית קמיר: אצלם, המשווקים, כלומר הנוצרים, צלם אלוהים זה לא כמו אצל אותם

יהודים, שאצלם לכאורה זה אדם הראשון. כי אצל הנוצרים, אדם הראשון היתה לו הנפילה הגדולה והוא איבד את צלם אלוהים. צלם אלוהים חזר אל העולם בדמות ההתגלמות האנושית הממשית של האלוהים ואז מי שאוכל מבשרו, יש בו צלם אלוהים וזה נותן לו ערך.

וזה, אגב, דרך נפלאה באמת לייצר משמעות ולייצר זהות ולייצר את הכל.

וכמובן שזה, זה לא חל על מי שלא אוכל מבשרו ולכן כל האינדיאנים והאפריקאים וכל אלה, מותר להשמיד אותם, עד שאחר-כך עשו חושבים ואמרו – אולי יש להם פוטנציאל. אז יש לזה היסטוריה שבמקורו השיווק היה יוצא מהכלל.

בשנת 1948, ברגע האמת של העת החדשה, לקחו אנשים מאוד חכמים מכל הדתות וכל הלאומים את הרעיון הזה של הילת כבוד, של ערך אדם כמי שנברא בצלם אלוהים ואמרו – אנחנו רוצים שזה יהיה אוניברסאלי, צריך להוציא את אלוהים מהתמונה. כי אלוהים הזה, לא חל על סין, לא חל על הודו, לא חל על אפריקה, זה יותר מדי אתנוצנטרי, אז אנחנו נקרא לזה צלם האדם באשר הוא אדם. מה זה אדם? משפחה, אנחנו כולנו משפחה אחת, וכל מי שנולד למשפחה הזאת, יש לו צלם, כלומר יש לו איזה שהיא, איזה שהוא מבנה אינהרנטי כזה, והדבר הזה, הוא המקודש ואת זה עכשיו היה צריך לשווק וכל הרעיון היה לקחת משהו שאפשר לעשות אותו קליט ושיווקי ואז למחרת בבוקר, מת הנשיא רוזוולט ועלה הנשיא טרומן שהיה ימני והלך פנימה לתוך ארצות-הברית ולא רצה לשמוע יותר על אלינור רוזוולט שהיא היתה ממייצרות הרעיון המדהים הזה וארצות-הברית נכנסה למלחמה הקרה וארצות-הברית וברית-המועצות הלכו אחת ימינה, אחת שמאלה, כל אחת לכיוון שלה וכל הרעיון הזה נקבר באדמה. האמריקאים לא רצו לשמוע על זה. האמריקאים ממש לא רצו לשמוע על זה.

נס קטן קרה, שעוד לפני שכל זה, הם הכריחו את הגרמנים, הכניסו לחוקה של הגרמנים את ה- human dignity הזה, כחוק היסוד של הגרמנים ומגרמניה זה התפשט לכל אירופה. אז יש לנו עכשיו את אירופה המערבית שמחויבת לדבר הזה. אבל לא עד הסוף.

עכשיו, הפתרון שאני מציעה,

ירון אזרחי: מה זאת אומרת לא עד הסוף?

אורית קמיר: בדיוק כמו ש, כמו שאמרה מיטל, אנשים, היחידים שאני פגשתי, שבאמת מחויבים לזה, ושטופי מוח לזה ומאמינים בזה, הגרמנים. זה טוב, לא יאומן. הם באמת מאמינים בזה. הם יודעים להסביר מה זה

- והם יודעים להסביר איך זה בא לידי ביטוי. אבל כשאתה מדבר רגע הצידה,
- דוברת: בכל מקום אחר זה,
- אורית קמיר: אפילו עם הולנדים או נורבגים כאילו, אתה יודע, הכי נאורים שלא לדבר על, כן, Hunan dignity, כן, יש דבר כזה. אז ... [מדברים יחד]
- ירון אזרחי: זה מעוגן בחווייה היסטורית קשה.
- אורית קמיר: נכון.
- דובר: ההפך.
- אליעזר חדד: וגם השורשים שלהם זה קאנט ולא המקרא.
- גם הבדל, מאוד יסודי. יש לו השלכות לא פשוטות.
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר: אני לא בטוחה שהם באמת הולכים לקאנט, כי מה שמלמדים אותם, כי מה שמלמדים אותם בתיכון,
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר: קאנט זה מצוין.
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר: אבל לשאלתך, הכישלון השיווקי הוא שלנו. זה נקודה.
- דוברת: זה ברור לי.
- אורית קמיר: אין אף אחד אחר.
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר: כי הרעיון הוא לא פחות טוב מכל רעיון שכן קנה לעצמו קונים. צריך פשוט לעשות את הסוויץ'.
- מיטל פינטו: תסתכלי אפילו על הביקורת על אהרן ברק למשל, סליחה, על המשפטי, כן? אבל הרי אחת הביקורות הכי גדולות עליו זה – אתה כל הזמן מדבר במונחים של כבוד, כבוד, אבל מה זה בעצם?
- אורית קמיר: אז אני, לצערי הרב,

- מיטל פינטו : זה גם חלק,
- אורית קמיר : חושבת שבאמת ברק ואני מעריכה ואוהבת את האיש כאיש, אבל אני לא אוהבת את מה שהוא עשה עם כבוד האדם. אני נותנת לו את כל הקרדיט על זה שהוא ניסח את חוק היסוד,
- תמר ברנדס : כי הוא רק ... זכויות נגזרות.
- אורית קמיר : אבל הוא השתמש בזה כביטוי ריק, כמושג שסתום, והשתמש בזה איך שהוא רצה. ובזה אנחנו, הוא ואני חלוקים.
- תמר ברנדס : ... לספר של מרגלית decent society,
- אורית קמיר : כן.
- דוברת : כן. כן.
- דובר : את רואה קשר לדבר שלך עם זה?
- דוברת : אני רואה. ... [מדברים יחד]
- מרדכי קרמניצר : בואו, יש סדר של דוברים. אבישי. אחר-כך גיא.
- אבישי בניש : תודה רבה. אני חושב שזה דיון מאוד מעניין ואני חושב שכל הזדמנות לנסות לעזור לנו לחשוב על מה קורה בארצות-הברית עכשיו, אפילו אם טראמפ לא ייבחר, אני חושב שאנחנו ככה באיזה תקופה שכל מי שחושבים שהם מבינים משהו, יש להם הרבה סימני שאלה מה פה קורה, לא רק מהבחינה של איך הימין ואיך זה, אלא גם איך בן-אדם כמו טראמפ, כן? הופך להיות מנהיג ונתפש כמישהו שמצליח לצבור. אבל אני רוצה,
- אורית קמיר : תסתכל על המאפיינים נייטיביזם, אני לא מתווכחת אתך,
- אבישי בניש : לא לא, איך זה, אפילו אם מישהו, ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : ... פופולזים, ... [מדברים יחד]
- אבישי בניש : ... שאומר את הדברים האלה, זה מפחיד ואז אני לא יודע, אני חושב
- שיש עוד שכבה ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : ... על כל ... [מדברים יחד]

אבישי בניש : ... חוסר קומפוטנטיות הניכר עליו, ואז זו שאלה אם אתה מעדיף מישהו קומפוטנטי או לא קומפוטנטי, שיריץ את הרעיונות האלה. זה גם שאלה טובה, כי יכול להיות ש,

אורית קמיר : מישהו שואל אותנו מה אנחנו רוצים?

אבישי בניש : לא, בסדר. אבל יש עוד שכבה שלמה של האם זה בן-אדם שבכלל אפשר לראות בו דמות פוליטית, let alone, את הרעיונות הספציפיים שהוא מביע, אם הם אטרקטיביים או לא. אוקיי.

אבל, בהמשך ל, אני חושב שזו חלוקה מאוד מעניינת, רובד אחד שלא ניגע בו, זה כמובן מאוד שוויון במישור הפוליטי. אני תמיד גם נכנס למה קורה עם הצדדים הסוציו-אקונומיים וכך הלאה, יש עוד דמות של מדינה, מדינת הרווחה, הסוציאל-דמוקרטי וכך הלאה, אבל אני חושב שבאמת הניתוח פה מאוד הולך על המובן של שוויון במישור הפוליטי וגם אם אני הולך לתוכו, ועוזב רגע את הקשרים ואני מסכים מאוד ואני חושב שזה גם מה שקורה היום בארצות-הברית ובאירופה, זה הכלכלי ואנחנו עוד פעם, אוקיי, אז איך פותרים את זה, האם ללכת ללאומנות או ללכת לקומוניזם או לסוציאליזם או, אנחנו במובנים מסוימים, זה אף פעם לא אותו דבר, אבל אני חושב שעוד פעם זה חוזר לעניין מי נותן, כי זה ברור שהכלכלה יוצרת את המצוקה ומשם עכשיו מחפשים את הפתרונות ואיזה פתרון אז בקטנה, ברני סנדרס, שזה הכי סוציאליסטי שאי-פעם היה באמריקה, פתאום היה אלטרנטיבה ויאבילית, משהו שלפני כמה שנים היה נראה כאיזה, באמריקה, מישהו שמצביע, אוקיי.

שמנו את כל זה בצד והגענו לפה. אני חושב שהדבר המאוד מעניין שאת אומרת, זה שאת מזהה צורה חדשה של טיעון, בקרב הימין, בהתייחסות שלו ואני חושב שזו טענה מאוד מעניינת ואת גם אומרת שמה שאת עושה, את מתבססת על, למעשה, מחקר שמבוסס על אמפיריקה. זאת אומרת, את מסתכלת במסמכים וכך הלאה, זה לא רק דיון פילוסופי

אלא הוא ממש, ואני חושב שאם את הולכת לכיוון הזה במאמר מהסוג הזה, אז צריך לעשות את זה שלם, עם המתודולוגיה שנלווית לזה ואז באמת מה שמעניין, מה שאני חושב,

אורית קמיר: מה לי מתודולוגיה? אני משפטנית בסך-הכל.

אבישי בניש: אפשר לרכוש את הכלים האלה, יש לך פה את העזרה של... אני יכול גם קצת לעזור, אני קצת נפתחתי לעולמות האלה אבל זה מחויב לאור מה ש, אני אגיד עוד, אמרו אנשים מה חסר להם. לי חסר עוד משהו בסיפור הזה. יש פה דילוג ישר למדינה הדמוקרטית הליבראלית. אבל יש גם מדינת לאום. היא היתה בתוך הסיפור הזה כבר מזמן. אנחנו כבר סוף המאה ה-19, ותחילת המאה ה-20, זה גם העידן של מדינת הלאום ומדינת הלאום,

אורית קמיר: אנחנו במאה ה-21. מה שמפריע לימין הרדיקאלי,

אבישי בניש: אני יודע. אבל יש פה איזה שהוא דילוג,

אורית קמיר: מדינת הלאום מתמוססת, לדעתם.

אבישי בניש: בסיפור של ההתפתחות, אז אפשר כן להגיד באופן כללי, אני, שאנחנו עברנו מיותר מדינות לאום, בדמוקרטיות, עם דגש יותר חזק על מדינת לאום, שהיא במידה רבה היתה הבסיס להיווצרות דמוקרטיות חזקות, דווקא בגלל שהן מספקות סולידריות יחסית חזקה על בסיס האתוס, גם אם הוא יותר מוסתר או פחות מוסתר וגם במידה רבה גם מדינת הרווחה, נהנתה מאוד מהבסיס הסולידרי היותר חזק, על היכולת לגייס אנשים לטובת מטרות קבוצתיות סביב המדינה וזה, אני חושב שזה נכון לאפיין שהיתה תנועה לכיוון יותר ליבראלי אינדווידואלי במדינות האלה.

אבל יש את המודל הזה, הוא מאוד דומיננטי, הוא חשוב. זאת אומרת, אין לנו רק את הסיפור של מונרכיות או מול פשיזם ובולשבזים, יש לנו מודל של מדינה דמוקרטית אתנית, ויש כזה מודל, הוא הולך ונחלש, יש

ויכוחים עליו, הוא, אבל הוא שם ולכן זה לא סיפור חדש. אוקיי? זה לא ש, אין את הדילוג הזה, תחילת המאה ה-20 לעכשיו, שזה תמיד היה רק מדינה דמוקרטית ליבראלית.

יש לנו מדינת לאום שהיא בדיוק המתח הזה, שבאמת, האם זה היסוד הבסיסי הוא הזכות להגדרה עצמית של לאומים, וכך הלאה. זה חלק מההתפתחות ההיסטורית הזאת, ואז מול זה, נראה ופה יש שאלה אמפירית, האם אכן חל שינוי בטיעון. האם הטיעון בעבר היה טיעון של בעד המדינה כביטוי לאתנוס וככלי לביטוי המטרות המשותפות שלנו, ועכשיו יש טיעון אחר. זאת אומרת, זה, שהיום זה טיעון שהוא להתנתק מהמדינה או שאולי זה רק טיעון ביניים, אבל זו שאלה מאוד אמפירית.

זה אומר שצריך ללכת לנקודות מסוימות בהתפתחות ולראות איך למשל בשנות ה-20, בשנות ה-50, בשנות ה-70, טענו טענות מול המדינה והאם אכן הטענה החדשה שאת מזהה, שהיא טענה שמתחפשת לטענה שהיא כמו, כמו טענה של חירות, מהמדינה, היא הלבשה חדשה ואז זה מעניין בפני עצמו לזהות כזה דבר ואז גם השאלה מה זה אומר. תשובה יותר פשוטה היא שזה פשוט ... בעבר, המאבק לא היה מול המדינה הליבראלית, כן? ועכשיו, כשהמדינה הליבראלית היא הדומיננטית, אז צריך לגייס טיעונים חדשים ועכשיו אתה צריך להגיד – חופש מהערכים השוויוניים האלה שהמדינה הליבראלית מנסה לכפות עלינו. זו יכולה להיות תשובה אחת.

יכול להיות שיש תשובות אחרות,

אורית קמיר: שבעצם נתתי אותה,

אבישי בניש: אבל הבסיס,

אורית קמיר: אבל, הניסוח נשאר לנו, אנחנו עדיין חושבים קצת במושגים, זה קורה

מהר מדי, מה שאני מנסה להגיד,

אבישי בניש: אוקיי.

אורית קמיר: ואנחנו לא מצליחים לתפוש את קצב ההתפתחויות.

אבישי בניש: אני חושב שבסיס למחקר מהסוג הזה, בגלל ההתבססות שלו על טענה שהיא בבסיסה אמפירית, היכולת להבין מה השתנה, דורשת מתודולוגיה של בירור איך מבררים מהן הטענות שנשמעו, שנשמעות עכשיו וזה דורש משהו יותר, עכשיו, עכשיו מבחינת מתודולוגיה יותר הסתכלתי על פמפלטים, אני, זה הכיוון, אבל צורה יותר מסודרת של איך מזהים את הטענות, באיזה מדינה, באיזה סוג של חומרים וכך הלאה. מהן הטענות החדשות, להשוות אותן, אולי זה לא חדש בכלל, אולי זה טענות ישנות מאוד, שטענו אותן גם לפני 100 שנה, כי הרי זה לא חדש, ימין, זה לא חדש לטעון גם בדמוקרטיה, לא טענות פשיזם, אלא טענות של מדינת לאום, שהיא באמת, יש לה מתח ואנחנו מכירים את זה, מה שאנחנו מתעסקים פה בישראל זה כל הזמן סביב האם יכול להיות יהודית ודמוקרטית וכל הדברים האלה, זה לא חדש. ואז כשיש את הבסיס האמפירי הזה, אז אני חושב שאפשר לעשות דיון יותר מעניין מאשר להניח שכך אכן קרה, כי אם אכן השתנה הטיעון, זה כבר ...

אם באמת רואים ואז זה יכול להיות הסבר. אבל זה יכול להיות רק מעניין על בסיס עובדות, על בסיס – הנה, כך זה היה, כך זה עכשיו והסברים יותר פשוטים או הסברים יותר מורכבים אולי. ... [מדברים יחד] יותר מורכבת.

אורית קמיר: אז אני רק יכולה להגיד תודה לאבישי, שהזכיר לי שכל החילופי דברים שאני נגררתי אליהם, וסליחה שדיברתי יותר מדי, טשטש לי את מה שביקשתי מכם מלכתחילה, זה לעזור לי למסגר את מה שאני מנסה לעשות. כי בינתיים לא, אני לא ממוסגרת ולכן אני לא יכולה לעשות ונקלענו לוויכוחים ספציפיים, שבהם כאילו, מתמקדים בתכנים, אבל למשל אתה אומר – את צריכה לעשות משהו מתודולוגי כמותני.

- שמבחינתי, זה כמו להגיד לי – מחפשת דרך לרדת מהפרויקט? תרדי מזה.
- אבישי בניש : זה לא מה, ... צורות הקשות של זה.
- ירון אזרחי : זה לא כזה מסובך.
- אורית קמיר : יכול להיות. אבל בשבילי,
- ירון אזרחי : בשבילך, אם את תרשי לי משפט אחד.
- אם תסתכלי על החקיקה של הימין בארץ, במשך השנים האחרונות, כל מה שאת רואה שם זה הניסיון לשנות את המדינה.
- אורית קמיר : ודאי.
- ירון אזרחי : וזה בדיוק מה שקורה, מה שהימין מנסה, זה לא נגד המדינה, לשנות אותה. לשנות את בית-המשפט,
- אורית קמיר : בגלל שמה שקרה בארץ, שעוד לא קרה לא בארצות-הברית ולא באירופה, שהמפלגה הזו תפשה את השלטון.
- ירון אזרחי : דוגמה מצוינת.
- אורית קמיר : נכון.
- ירון אזרחי : מצוינת למה שאת מחפשת,
- אורית קמיר : כן, אבל אנחנו כבר הצעד הבא.
- ירון אזרחי : ... [מדברים יחד]
- דוברת : ... ליבראלית.
- אורית קמיר : אנחנו כבר הצעד הבא. וגם לא היינו אף פעם ליבראליים, שזה גם נכון.
- ירון אזרחי : היה לנו אבל אידיאולוגיה ליבראלית.
- אורית קמיר : מי זה לנו?
- ירון אזרחי : היו טענות ליבראליות. אתה מדבר על טענות.
- אורית קמיר : מי זה לנו?
- ירון אזרחי : אנחנו מדברים על תהליכים.
- אורית קמיר : לך ולי היו אולי אידיאולוגיות ליבראליות,

- דוברת : בשלטון אני לא נתקלתי בהם.
- ירון אזרחי : היתה מפלגה ליבראלית.
- אורית קמיר : בן גוריון לא היה ליבראל גדול ולא גולדה ולא,
- ירון אזרחי : אגרנט ורוזן,
- אורית קמיר : ואף אחד.
- ירון אזרחי : אגרנט ורוזן לא היו שום דבר.
- אורית קמיר : כשהיה צריך, בסופו של דבר להכריע, הם הכריעו יהודית, תמיד. תמיד תמיד תמיד. אז אני לא חושבת שהיינו ליבראליים ואני חושבת שאנחנו כבר השלב הבא. באף אחת מהמדינות האלה, ולכן אין על זה ... אף אחת מהמפלגות האלה עוד לא תפשה את השלטון. לכל היותר הם הצטרפו לקואליציה. אבל הם עוד לא בשלטון.
- ירון אזרחי : נכון.
- אורית קמיר : אז אנחנו עכשיו כבר, אנחנו מסמנים את ה, אנחנו אור לגויים, בדיוק. זה נכון.
- דובר : תמיד מתקיים בנו,
- אורית קמיר : זה נכון.
- ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : ולכן אמרתי, לא נדבר על ישראל, כי אנחנו לא בדיוק באותו שלב.
- דובר : חושך לגויים.
- מרדכי קרמניצר : טוב. גיא.
- אורית קמיר : אבל שוב, אבישי, אז, אז בעניין המסגור,
- מרדכי קרמניצר : אז יש לך שיעורי-בית להכין,
- אורית קמיר : לא, לא, אם אתם,
- מרדכי קרמניצר : להכין מתודולוגיה,
- ... [מדברים יחד]
- מרדכי קרמניצר : להכין שיעורי בית.

אורית קמיר: אם נופל לכם מתישהו האסימון, במקלחת או משהו כזה, אז במקום לתת לזה להישטף עם המים, תעשו טובה, תשלחו לי את המייל הזה, תגידו – תותרי על רוסו ברלין וזה, תלכי רק על העניין האמפירי של סוג הטיעון, האם באמת החירות מ-, מאפיין שיח ימני היום, לגבי החירות שלא אפיין בעבר. אוקיי?

יכול להיות שזה, שבסוף אני צריכה באמת ללכת על זה, ולא לעשות, כי אני פשוט ניסיתי לחפש את החירות והשוויון. אז איפה מתחילים את החירות? מתחילים אותה עם רוסו. אז, אז לא ידעתי כל-כך איך ללכת. אין לי מסגור.

זו בקשת העזרה באמת.

גיא לוריא: אני אמשיך אולי קצת בקו של אבישי. אני מסתכל על חירות, שוויון, אצלי ה, בגלל שאני היסטוריון של צרפת, אז ... זה אחווה. ואני חושב שיכול להיות שיהיה מעניין לחשוב על שינוי של השיח במובן של איך, של טיעונים לגבי אחווה ואזרחות. זאת אומרת, אם היחס בין חירות לשוויון היה ממוסגר על-ידי השאלה למי, מי זכאי לחירות והשוויון ובמה ואז הוא אומר, במהפכה הצרפתית, הדיונים היו בין כל בעלי, חירות ושוויון בין כל בעלי האמצעים, כל מי שיש לו רכוש, זה היה ברור שלא, לאט לאט מרחיבים את ה,

אורית קמיר: ... לבורגנים ... הצרפתים, כן.

גיא לוריא: ולאט לאט מרחיבים את זה. זאת אומרת, אצל, מתי נכנסים הפועלים לשאלה, לעניין הזה, מתי נכנסים האנשים השכירים, מתי נכנסים ה, נכנסות הנשים. זאת אומרת, זה שאלות, השאלה היתה שאלה על אזרחות בעצם והמסגרת של האזרחות ויכול להיות שאם מה שאת מזהה זה שמה שאני הייתי מצפה זה שהימין הרדיקאלי יטען בעצם טיעון על אזרחות, תראו, אנחנו לא רוצים את כל ה, הקהילה שלנו, האחווה שלנו היא אחווה בין, את אמרת, אנשי ה, כל מי שנולד לסבא

המסוים הזה, ואם הם בעצם לא נכנסים בכלל לטיעון הזה, הם אולי מסווים אותו, אולי הם לא נכנסים אליו בכלל, זה גם, אני חושב, משהו מעניין. זאת אומרת שהטיעון כבר לא נמצא בשאלה של אזרחות ואנחנו לא רוצים עכשיו את הסוציאל דמוקרטיה, כי מכילים אותה פה על יותר מדי אנשים, אם אנחנו רוצים להחיל אותה גם על מהגרים, אז אנחנו לא רוצים סוציאל דמוקרטיה, אנחנו רוצים משהו אחר.

זאת אומרת, אם אני מצליח להסביר מה שאני, זאת אומרת, אם השיח ישתנה עכשיו, אני חושב שגם, זה טיעון מעניין, אבל צריך כאילו, צריך להראות אותו, שבאמת זה השתנה וכבר לא עוסקים בשאלה של אזרחות ומי זכאי לאותה אזרחות. או שכן זו השאלה, זאת אומרת, אני לא, זו באמת שאלה אמפירית.

תעשה לי, סליחה, אבל תעשה לי את החיבור בין חירות ואזרחות-?
 אורית קמיר :
 גיא לוריא :
 החירות ושוויון, בכלל, שני המושגים האלה, הם למי הם שייכים. זאת אומרת, חירות של מי, גם אם את מדברת על חירות, שוויון החירות, שוויון החירות של מי? זאת אומרת, אם את מכניסה את שוויון החירות או שוויון כבוד האדם, אז זה ברור שזה מונח אוניברסליסטי. אבל במונחים של המאה ה-19, לצורך עניין, או של המאה ה-18, זה ברור שזה לא אוניברסליסטי. זאת אומרת, הנחת היסוד,

דובר : למי שייכת הקהילה הפוליטית,

גיא לוריא : בדיוק, אני בכלל,

... [מדברים יחד]

גיא לוריא : אז ברור שזה לא שייך לאותם 10%, אנחנו לא נכניס את כל הפלבס לכל ה, לכל הסיפור הזה, של שוויון וחירות. זאת אומרת, לצורך העניין, מקיאוולי היה מתחבר מאוד גם כן לחירות וגם לשוויון, אבל הוא היה לוקח את זה רק לאותם 10% אריסטוקרטיה של אותם אנשים שיש להם יכולת בכלל להיות חלק מאותה קהילה פוליטית, מאשר לשאר ... אבל

יכול להיות, וזה גם היה שאלה שדנו בה במהפכה הצרפתית, זו היתה שאלה שגם בסופו של דבר הרדיקליות של המאה ה-19, של המהפכנים, של תנועות הפועלים, אנחנו רוצים גם כן להיות חלק מהחגיגה הזאת. אז אם השיח כבר לא נמצא שם, אני חושב שגם, זו אמירה מעניינת.

ירון אזרחי: אתה יכול לענות על שאלה של אורי. אתה מדגיש את האזרחות שהאזרחות הוא המפגש בין היסוד הזה של הפנימיות, של האינדיבידואל, לבין ההשתתפות הפוליטית שמאפשרת לו להחזין את הפנימיות שלו בתהליך הפוליטי. אז יש לך מדינה ליברל דמוקרטית, שלמה, שמחברת בין חירות ושוויון.

השאלה הגדולה היא כמובן מוסד האזרחות שאנחנו הכרנו, שהוא נשחק עד דוק. כי בין השאר התברר שקשה מאוד לעשות אגרזיה של רצונות של חברה הטרוגנית בצורה קיצונית. אז איך אפשר לגייר פוליטי בחברה הטרוגנית מבחינה קיצונית, אז יש לך את רוזן בלום, הפילוסוף הפוליטי הצרפתי, אחד החשובים של זמננו, אומר דבר מאוד חשוב. הוא אומר – בסופו של דבר, בדמוקרטיה, יש רק מיעוט אחד, זה הולך די יפה עם מה שאת חושבת, אורית. האינדיבידואל, שגם המיעוט יכול למחוץ אותו וגם הרוב יכול למחוץ אותו. ... האינדיבידואל לא מוגן במערכת החברתית המשפטית, לא יכולה להיות חירות, לא יכולה להיות לגיטימיות. עכשיו, זאת אומרת, גם המיעוט אנחנו מכירים את התופעה הזאת, יכול להרוס את ה, גם את החירות וגם את ה-dignity של האינדיבידואל.

מרדכי קרמניצר: אלי.

אלי בכר: אני חושב שהעסקה שהיתה פה על השולחן, אחרי שנסתיימו התקופות שבהן ... חווה את המשטרים, אז העסקה שהיתה על השולחן לאדם בחברה המודרנית היתה לוותר במידה רבה על הקולקטיביות ועל המשמעות והרגש, זה אתם, תמורת חירות ושוויון שזה ערכים

אינדיבידואליים יותר. ובתמורה לוותר הזה, תקבל רווחה כלכלית ואפשרויות והכל.

ברגע שהעסקה הזאת נשברת, ברגע שהיום אנשים מרגישים שהשיטה הזאת כבר לא עובדת יותר במובן הזה, שזה, שיש מי שמנצל טוב יותר את העניין הזה ואין להם את המעטפת הרגשית של הקולקטיב ולמעשה קולקטיב כבר הופך להיות בעייתי כמעט בכל היבט שאתם מדברים עליו, כי האזרחות היא מושג שלא נותן כל-כך לקולקטיבים להיכנס בו, האזרחות היא לכאורה אינדיבידואלית. כל אחד מאיתנו הוא אזרח שווה ולכן עצם העובדה שאנחנו בקולקטיב, אבל whatever, זה כבר מתחיל בעיה.

הנקודה הזאת עכשיו מגיעה לאיזה תגובת נגד חזקה, שרואים אותה בברקזיט, רואים אותה במקומות שהיא, שהמבנים העל, על חברתיים בהיבט הזה שאין לך כבר עם מי להזדהות, כי אתה כבר, זה כבר גדול מדי, הדבר הזה מקבל עכשיו איזה בעיטה חזרה וזה חלק מהתופעה הזאת.

בטח כשיש לך מהגרים מול הפרצוף ועכשיו אתה ... בדיוק מתחלק בכל הדברים.

ולכן הנקודה שחסרה, אני חושב, היא איך לתת, כי כל מה שדיברת עכשיו, היה מאוד רציונלי. אני חושב שזו הבעיה של השיווק. כשאתה רוצה לשווק משהו למישהו, אתה מדבר אתו בשכל, זה לא מספיק טוב, חסר פה רגש וזה מה שהוא נותן, זה מה שהוא נותן, טראמפ, זה מה שנותנים כל ה, כל הימין. הוא מבין את עוצמת הרגש, את עוצמת הסנטימנט והיעדר הרגש, היעדר הסנטימנט מקרב הציבור השכלתני, זה מה שעומד בעוכריו ולכן את העניין הזה הוא צריך, על זה הוא צריך להתגבר, כי אנשים מחפשים, המשמעות היא משמעות לא שכלית כל-כך כמו רגשית. רוצה,

- ירון אזרחי: ולאן לא נשתמש במילה שיווק.
אלי בכר: סליחה?
- ירון אזרחי: מילה לא טובה בשבילנו להשתמש בה.
אלי בכר: לא, לא בשיווק. אני אומר, הרגש,
אורית קמיר: שיווק הוא גם רגשי.
... [מדברים יחד]
- אליעזר חדד: בראש ובראשונה – שטחי. וזה הבעיה המרכזית שלו. אי-אפשר לשווק משמעות.
- ירון אזרחי: זה לקוח מעולם כלכלי בעייתי מאוד ואני לא משתמש, אני לא מבקר אותך, אני מדבר פה על כמה אנשים שהשתמשו במילה איך לשווק את זה, אני חושב, הייתי מוציא את המילה הזאת מהמילון.
אלי בכר: אני רוצה להגיד אבל משהו אחר.
רציונליזם,
ירון אזרחי: איך לשכנע.
- אלי בכר: רציונליזם, קשה לו לתת, במשמעות בהיבט הרגשי של הדבר. קשה לו לתת תחושת קולקטיב, קשה לו לתת משהו, תחושה רומנטית של,
דוברת: רומנטית, משהו שאתה אומר – אני חלק מ-. זה קשה.
ירון אזרחי: איך שאתה אומר ברציונליזם,
אלי בכר: כן, אני אומר, זה מה שקשה ברציונליזם, הוא מאוד, מי שחושב, נראה לו מושלם. אבל זה לא מספק את כל הצרכים של הבן-אדם.
ירון אזרחי: ... של 2000 שנה לרטוריקה, שכוללת גם רגש, אצל ... וגם רציו, זה לא, הרציונליזם זה העמקה של ה-enlightenment, זה לא, זה לא מה שהיה ..
אלי בכר: אוקיי, אבל זה מה שמנסה להכתיב את החיים ב-200 שנה האחרונות.
ירון אזרחי: כן.

- אלי בכר : ולכן, המשבר פה, אני חושב, הוא לאו דווקא בלהיפטר מהמחויבויות של השוויון, אלא המשבר הוא איך לתת, איך לטעון את המחויבות לשוויון, באיזה התלהבות רגשית, באיזה משהו שאומר לאנשים – תדעו לכם, זה, מחבר אתכם לא ברמה הפילוסופית ... [מדברים יחד]
- תמר ברנדס : מספיק ליצור סולידריות.
- אלי בכר : כן.
- תמר ברנדס : זה לא.
- אורית קמיר : משפחת האדם נועד להיות הדבר הזה, ... הזה.
- אלי בכר : אז זה בדיוק הנקודה. זה לא נותן לזה תשובה.
- תמר ברנדס : אבל זה לא יוצר סולידריות, זה לא עובד.
- אלי בכר : זה לא עובד.
- תמר ברנדס : אפשר להגיד שזה כי אנחנו שטופי מוח וזה יכול לעבוד,
- אורית קמיר : אנחנו לא ניסינו.
- תמר ברנדס : צפיתי מראש ... שאנחנו שטופי מוח וזה יכול לעבוד, אבל תראי, כל המודלים האלה של המדינה הליברלית, המודל של מדינה אל מול הפרט. זה הליברליזם, אין פה שיח של חברה. יש מדינה ויש פרט ואין שיח על משהו באמצע ובאמת, כל המודל של המדינה הליברלית, הפרציות, יהיו הכל ... במחשבה שהמחויבות לערכים המשותפים מספיקה על-מנת ליצור סולידריות, וזה לא עובד. אני מבינה שלא ניסינו, זה יכול לעבוד. אבל במציאות,
- אורית קמיר : זה כמו להגיד שהסכם, שמשא ומתן לשלום לא עובד. אנחנו לא יודעים, כי לא ניסינו.
- תמר ברנדס : נכון.
- אורית קמיר : זה אותו סוג של דבר,
- ... [מדברים יחד]
- דוברת : גם פה יש את אלה שאומרים כן ניסינו,

תמר ברנדס : אז פה נכנס כל הדברים שבאמת ... משמעות, טבע אנושות,
 אורית קמיר : אבל חבר'ה, תראו, אני הרי לא הולכת לכתוב את ספר הספרים שיכיל
 עשרה מיליון עמודים ויפתור את כל בעיות העולם. אני מנסה לצמצם
 ולהגדיר נושא. כאילו, מה שאני ראיתי, זה שהמפלגות הימין מדברות על
 חירות. הן קוראות לעצמן חירות. ביוון, באוסטריה, בהולנד, בדנמרק,
 הן קוראות לעצמן מפלגת החירות. הן משווקות חופש. ואחר-כך, הייתי
 עכשיו בארצות-הברית, אני מקשיבה לטראמפ, אני שומעת
 אוונגליסטים, הם רוצים חופש, חופש, חופש, חופש, חופש מהמדינה,
 חופש. אני אומרת לזה – רגע, חכו שנייה, חופש מהמדינה זה לא מה
 שאתם משווקים. חופש מהמדינה זה ברלין, זה מיל, זה כאילו הצד שלי
 של מה אתם מדברים על חופש. ואני באתי, אני רציתי לשים אור על זה,
 נכון, לא מסגרת, לא כלום. אבל אתם מושכים אותי לעשרה מיליון
 כיוונים, אתם אומרים – זה בעיה מעניינת, אז דברי גם על הבעיה של
 רגש מול שכל, דברי על האם האדם הוא רציונלי, דברי על זה, דברי על
 זה. אתם מושכים אותי הפוך ממה שביקשתי מכם, אני צריכה
 להצטמצם.

ירון אזרחי : אנחנו שטופי מוח, מה את רוצה?
 אבישי בניש : התוספת, אני חושב שהתוספת היא שאולי הטענה וזה צריך להיבדק,
 שבעבר, זאת אומרת, אנחנו מכניסים פנימה את מדינת הלאום, זה לא
 טענה חדשה. בעבר זה היה חירות לאתנוס באמצעות המדינה, זה נראה
 לי היה הטיעון הקלאסי של התומכים בזה, ואת אומרת היום, אתם
 חבר'ה אומרים – חירות מהמדינה.
 עכשיו, ירון אומר – אל תאמיני להם, אולי הם משתמשים בשיח הזה,
 אבל הם בעצם מתכוונים לרעיון הישן של חירות לאתנוס באמצעות
 המדינה,
 אורית קמיר : הם קטנים מדי.

- אבישי בניש : אבל מוכרים את זה, אבל זה גם מעניין.
- אורית קמיר : הם פשוט קטנים מדי ... [מדברים יחד]
- אבישי בניש : ואולי ... ואמרו את זה ישר. Straight, חירות לאתנוס באמצעות המדינה, אבל אולי הם מבינים שהיום בעידן של אתה רוצה לגייס ויש הבחנה מסוימת של הליברלים,
- אורית קמיר : הם לא יכולים להגיד את זה.
- אבישי בניש : הדרך לטעון את זה, לא צריכה להיות חירות לאתנוס באמצעות המדינה, אלא חירות מהמדינה, כדי שאנחנו נחזור, וזה בעצמו מעניין, אבל דורש בדיקה אמפירית.
- אורית קמיר : נראה לי, אבל, שזה מה שאת טוענת, כטענה בסיסית, שדורשת בדיקה, כשאני שומעת את המילים דורש בדיקה אמפירית, אז המסקנה שלי היא, גיא, אני לא אשתתף ...
- תמר ברנדס : זה כמו לדבר על זכויות הרוב. זה אימוץ של שיח הזכויות,
- אבישי בניש : בדיוק.
- תמר ברנדס : כדי,
- אבישי בניש : אתה מאמץ שיח ליבראלי, כדי לטעון טענות ... [מדברים יחד] היא בפרות הישנות.
- אורית קמיר : כדי לרוקן אותו מתוכן.
- אתה מבלבל את הליברלים, הם כבר לא יודעים מה להגיד ואז אתה עושה את מה שאתה רוצה.
- מרדכי קרמניצר : אני חושב שהנקודה, יש פה שתי נקודות מאוד מעניינות.
- אורית קמיר : זה יותר ממה שאני כרגע רואה, אז תודה.
- מרדכי קרמניצר : שקל מאוד, קל מאוד למסגר אותן.
- אורית קמיר : אני כבר הלכתי לאיבוד.
- מרדכי קרמניצר : יש, הם טוענים שתי טענות.
- אורית קמיר : מי זה הם, הימין הרדיקלי?

מרדכי קרמניצר: כן. ואני אגב לא בטוח שכדאי להכניס לגמרי את הימין הרדיקלי האירופאי ואת טראמפ לאותה סירה,

אורית קמיר: ברור.

מרדכי קרמניצר: כי יש הבדלים,

אורית קמיר: נכון.

מרדכי קרמניצר: זאת אומרת, אם מכניסים את טראמפ,

אורית קמיר: אבל כשאתה בודק את טראמפ, הוא עונה על כל הקריטריונים של הימין הרדיקאלי האירופאי.

מרדכי קרמניצר: אבל עדיין אני חושב שיש הבדלים שנובעים גם מהעובדה שארצות-הברית היא לא מדינת לאום במובן האירופאי של מדינת לאום.

לארצות-הברית יש ייחוד, כל מיני ייחודים, שלכן שווה להסתכל על

טראמפ, בתוך ההקשר, אבל כמקרה, גם טראמפ רץ לנשיאות וחלק

מהחבריה האלה הם עוד קיקיוניים, כך ש,

אורית קמיר: באוסטריה, כפי שראינו, אתה קיקיון קיקיון, יום אחד אתה רץ לנשיאות.

מרדכי קרמניצר: בכל אופן, שווה לראות אם אין הבדלים.

אורית קמיר: אוקיי. אבל מה הנקודות המעניינות?

מרדכי קרמניצר: הנקודות המעניינות, הן עלו יפה מאוד.

הם טוענים לחירות מהמדינה, זה, זה לא נכון. זה,

אורית קמיר: זה לא נכון שהם טוענים?

מרדכי קרמניצר: לא. הטענה לא נכונה. זה שהם טוענים, אני לא מתווכח. הם אכן טוענים,

טענה לא נכונה. פוליטיקאים טוענים כל מיני דברים, בין השאר, משום

שהם רוצים להשיג אהדה ותמיכה וזה לא בהכרח משקף את מה שהם

באמת מאמינים או רוצים. אני חושב שדי ברור, אני חושב שאפשר

להראות את זה יפה, שבעוד שהם טוענים את זה, לא לזה כוונתם.

אורית קמיר: אבל כוונתם באמת מהמדינה, כפי שאמר ירון, במובן של ליברלית ושוויון, הם באמת רוצים.

מרדכי קרמניצר: אוקיי. אז אפשר להראות למה הם כן מתכוונים, ירון אזרחי: למדינה הזאת, הם רוצים.

מרדכי קרמניצר: בדיוק. ולמה הם לא מתכוונים. זה לדעתי טענה שאפשר יפה מאוד להדגים אותה ויש לה, יש לזה ערך, אורית קמיר: זהו, איזה ערך יש לזה?

מרדכי קרמניצר: לדבר. יש לזה ערך במובן הזה שיש כאן מצע פוליטי מסוים, ירון אזרחי: שקרי.

מרדכי קרמניצר: שה... חושפת אותו.

אורית קמיר: הוא לא באמת שקרי, הוא לא שקרי. הם אומרים – אנחנו נגד המדינה. עכשיו, כולם יודעים כשהם אומרים אנחנו נגד המדינה, או נגד בריסל, שזה המדינת על. כולם יודעים מה זה. המדינה זה זכויות להומואים ובית-משפט עליון, ירון אזרחי: לא, לא נכון.

מיטל פינטו: לא נכון. לא נכון. כשאת אומרת מדינה להרבה אנשים, זה המהות, זה הרוח, זה בכלל לא נכון.

מרדכי קרמניצר: זה נשמע הרבה יותר רחב מהדבר הזה. יש פה, יש פה תרגיל פוליטי, מאוד מוצלח, לדעתי, וזה הדבר הבא שאני רוצה לומר, זה לנסות להבין למה הם משתמשים ברטוריקה של חירות מהמדינה. מה, מה המדינה עושה רע שבגללו זה היום פופולארי להגיד – אני רוצה חופש מהמדינה ובעניין הזה אני חושב שיש הבדלים בין ארצות-הברית לאירופה, לגבי מה המדינה עושה רע, אבל זו שאלה מאוד מעניינת, אני חושב. למה, למה זה היום תרגיל פוליטי מוצלח לטעון בשם,

- אורית קמיר : ההבדלים הם לא גדולים. באמריקה הם מדגישים את נישואי ההומואים ובאירופה את ההגירה המוסלמית. אבל טראמפ מדבר גם על ההגירה המוסלמית והימין הרדיקאלי באירופה מדבר גם על נישואי ההומואים. כלומר, זה וזה מטרידים אותם, זה המדינה. זה מה שהמדינה עושה רע, דובר : המדינה זה לא הרע. ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : הליבראליות הזאת, נכון, מרדכי קרמניצר : נכון. עכשיו, הנקודה השנייה, זה שאת מראה שבעצם מה שהם חותרים אליו, זה להשתחרר מהשוויון, שזה בעצם תזה של אנטי שוויון. דובר : נכון.
- מרדכי קרמניצר : אני חושב שיש לזה ערך. להראות מה שזה מתיימר להיות, דוברת : דבר כוונה לאמת.
- מרדכי קרמניצר : מה זה להתיימר להיות ומה שזה בפועל, מה עומד מאחורי זה בפועל. למשל, נקודת ראות של נשים, שחלק מהן תומכות ב, אורית קמיר : אגב, הרבה פחות נשים באופן סיסטמתי תומכות בימין הרדיקאלי, מרדכי קרמניצר : נשים הן חכמות.
- ירון אזרחי : מסיבות רגשיות. כמו שאתה אמרת. מרדכי קרמניצר : לא, גם מסיבות רציונליות. משום שזה חותר תחת, תחת ה, אורית קמיר : הן חשות את זה מעבר לרטוריקה, ירון אזרחי : הן יותר ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : אז עוברים כאן אחד-אחד את כל המדינות, והפער בין נשים לגברים זה בין אחד לשניים לאחד לאחד וחצי, ממש במובהק, מרדכי קרמניצר : לכן אני חושב שיש לך, יש לך, יש לך פה תזה מעניינת, שצריך רק לכתוב אותה יפה, כמו שאת יודעת, דוברת : ולהכניס אותה, כמובן, מרדכי קרמניצר : עכשיו, עוד הערה אחת. אורית קמיר : כלומר, אני לא צריכה לעשות מחקר אמפירי.

דובר : לא, את לא צריכה, יש לך חימר שאת יכולה לבנות ממנו כד יפה.

מרדכי קרמניצר : כן, גם אני חושב.

עכשיו, ההערה הבאה שלי הולכת מעבר למה ש, לפרויקט שלך. אני גם לא מציע לך לאמץ אותו, אבל זה ככה בלט פה, שכשמדברים על ההיסטוריה, מדברים על שוויון החירות, אז אני חושב שפה פספסו את היכולת לעשות משהו משמעותי.

ירון אזרחי : מי פספס?

אורית קמיר : אנחנו.

מרדכי קרמניצר : אנשים שדיברו באופן פשוט על, על שוויון בחירות, זאת אומרת, לא כולם פספסו, כל הקומוניזם, סוציאליזם, ... את הדבר שעכשיו אני אומר, ששוויון, שוויון בחירות לא מתבטא בזה שכולם הולכים להצביע לקלפי, זו בדיחה.

אם אתה רוצה באמת חירות על בסיס של שוויון, אז יש פה אתגר חברתי מהמעלה הראשונה, איך אתה משיג את ה, איך אתה משיג את הדבר הזה.

ירון אזרחי : איך אתה מחלק את החירות.

מרדכי קרמניצר : בדיוק.

ירון אזרחי : כי כולם נלחמים בעד החירות, כשבא לחלק אותה, הכל נופל.

מרדכי קרמניצר : בדיוק.

אם מחפשים משמעות, אם מחפשים משמעות בתוך העולם המושגי שאנחנו מדברים עליו ולא רוצים להחזיר את העניינים האטביסטיים האחרים, אז זה המקום, שבו יכולה לפרוח משמעות. צריכה לפרוח משמעות. כלומר, זה,

אורית קמיר : השאלה אם המילה חירות לא אבודה כבר. אבל אני מתה לשמוע את

אליעזר, מותר להישאר עוד כמה דקות?

מרדכי קרמניצר : ודאי.

דובר : זה לא שום,

אורית קמיר : לא, כי הוא, יש שלושה אנשים פחות או יותר ... [מדברים יחד]

מרדכי קרמניצר : אל"ף, הוא פתח ...

ירון אזרחי : ... מתחת למחשב שלו המפתח לבעיה.

אורית קמיר : הוא ניסה, אני רק לא נתתי לו.

מרדכי קרמניצר : זה פעם שנייה שהוא עושה לנו את התרגיל הזה, שהוא רוצה להגיד משהו ואחר-כך הוא אומר – כבר מאוחר, אני לא אגיד.

אליעזר חדד : בפעם הקודמת פשוט הלכתי מוקדם ואני מצטער לאור התכתובת שראיתי שהיתה אחרי שהלכתי, הצטערתי מאוד שלא הייתי.

מרדכי קרמניצר : כן.

אליעזר חדד : אני שואל, קודם כל, האם אין כאן גם איזה רפובליקניזם מסוים. בארצות-הברית לפחות.

אורית קמיר : של מי?

אליעזר חדד : שיש טוב משותף שקשור לאומה, ולכן באיזה שהוא, זה קשור שוב לדיון של הפעם הקודמת והדבר הזה עצמו אומר ... זרים, ומאיימים על ה... המשותף, ועל הזהות הזאת, כפי שהיא מוגדרת עד עכשיו וזה מסורתיות מסוימת, בוודאי, אבל היא לא מסורתיות במובנים הכי קמאיים וראשוניים שלה. היא מסורתיות של איזה הבניה של ... לאורך זמן ועכשיו באים אנשים מבחוץ ולוקחים את כל ה... שבנינו כאן על כפינו, וזה חלק מהסיפור והוא קשור גם לדברים שהאוניברסליזציה הזאת, כיוון שהיא קופצת ישר לטוטאליות של האוניברסליות ואין לה דרגי בנייים מסוימים שמכילים איזה שהוא, איזה שהן הערכות שמאפשרות סולידריות ואולי גם עומק של יחס שלא קיים באוניברסליות המופשטת, כי לפי טיבה, אוניברסליות מופשטת יכולה להיות אחר-כך לצו קטגורי קטיאני כזה, שמגדיר מעשים ולא מדבר על יחסים עמוקים בין בני אדם, זה לא חלק מהצו. אז באיזה שהוא מקום, כש, אני אומר, ההקטנה של

האוניברסליות, מאפשרת ... של יחס, שהאוניברסליות לא מאפשרת אותו וזה חלק מהסיפור של רצונות של בני-אדם כן לייצר איזה שהיא דיפרנציאציה בין האוניברסליות הטוטלית לבין דרגי ביניים של קהילה, משפחה, חברה, מדינה, אומה, לא משנה איך שנקרא לזה. אז זה יכול להתבטא בגיוונים שונים שאת יכולה לקרוא להם לאום או איזה שבטיות או קמאיות במושגים מנמיכים, אבל אפשר למצוא בזה איזה שהוא עומק אנושי מסוים ... משמעות, אני לא רוצה להיכנס לדיון הזה עצמו ושכל השיח הליבראלי לא נותן מענה באמת לדבר הזה. ולכן, אפשר לראות את כל הסיפור הזה מראש בשיפוטיות שלילית. ויש מה למצוא שם, כמובן.

אבל אני חושב שכדי להבין, ונראה לי שזה מה שתמר הציעה בהתחלה, לפחות הציעה בזהירות לבדוק את זה, האם אין איזה שהם יסודות מסוימים של, שאפשר להבין אותם, באיזה שהוא מובן, או לפחות לעשות חסד עם הטיעון הזה, כדי ... להיות הרבה יותר טוב. ונראה לי שבתוך ההקשר הרפובליקני, למשל בארצות-הברית, אפשר להבין היטב את הסיפור הזה ולמה הוא יכול לתפוש על רקע של יסודות קודמים והוא לא רק מהפכני באיזה שהוא מובן. אז אני חושב שבאופן כללי אני חושב שזה חלק מהשאלות הגדולות של ליברליזם, שהוא באמת קופץ ישר לקומה האוניברסלית המוחלטת, ולכן כל אדם באשר הוא אדם, לא מאפשר לייצר איזה שהם ...

- מיטל פינטו : איפה אתה מציע שהוא יעבור באמצע, לפני ... [מדברים יחד]
- אליעזר חדד : זו שאלה קשה. זו שאלה קשה.
- אורית קמיר : בדיוק. כי אני רוצה רק להזכיר לך,
- אליעזר חדד : ... [מדברים יחד] זאת אומרת, אני, ברור ... [מדברים יחד]
- מיטל פינטו : הרב תרבותיות, לפחות זה מה ש... ניסתה איפה שהוא לבוא כאן באמצע
- להגיד – רגע, לפני שאתם קופצים לזה, יש כמה ... [מדברים יחד]

- אליעזר חדד : אבל ... הדברים שהיא יצרה,
... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : והימין הקיצוני יוצא באלימות נגד הרב תרבותיות.
אליעזר חדד : ... בתוך המדינה עצמה וגם חידדה מתח במידה מסוימת. ... [מדברים יחד]
- מיטל פינטו : ... אבל בסדר.
- אליעזר חדד : אני לא יודע. אז לא, אני גם לא מספיק ... [מדברים יחד]
- אורית קמיר : אבל מה שמיטל צודקת, זה שהרב תרבותיות הציעה איזו שהיא פשרה.
מיטל פינטו : כן.
- אורית קמיר : היא הציעה דרך ביניים. אתם רוצים לחיות בלי זכויות הומואים ונשים ואתם קהילה חרדית, whatever, תחיו לכם בלי זכויות, אם הנשים נשארות שם, ההומואים נשארים שם, ולא יוצאים החוצה. כל עוד אתם נותנים להם אקזיט והם לא יוצאים, אז שיחיו בלי זכויות, בסדר. אבל הימין הרדיקאלי נלחם בחירוף נפש מול הפלורליזם והרב-תרבותיות. זה אחד האויבים הכי חמורים שלו. הם רוצים הומוגניזציה.
אז זה, אני, אני לא יכולה להגיד שאני רוצה לחבב אותם, כי קשה לי לראות לחבב אותם.
- מיטל פינטו : לא צריך לחבב אותם.
- אורית קמיר : כל הרעות החולות שנחשפות מאז 1750, הפגיעה בזכויות של פרטים שלא מסתדרים בדיוק עם ההומוגניזציה הזאת, גברים נשיים מדי ונשים אספרגר מדי וזה יותר מזה, היום אנחנו, כבר יש לנו מיליון קטגוריות. אז הם נגד כולם. הם נגד כולם. הם רוצים לחזור למשהו פשוט, חם, נעים, נוח. ואתה אומר – רבאק, העולם הזה איננו עוד. לא קיים.
- אליעזר חדד : ... קיצוני שמתנגדת, שהיא עוברת את הגבול שלה לכיוון השני, אבל יש כאן איזה יסודות מסוימים, שאת יכולה, ... אבל אני אומר, אפשר להבין

- יסודות מסוימים שאפילו אם המטוטלת נעה חזרה לעידנים שלא היית רוצה לנוע אליהם, עם טובת איזה שהוא איזון מסוים, ...
- אורית קמיר: כן, אבל אתה מבין? אתה אומר היא הלכה רחוק מדי ומבחינתי, ... חצי דרך מאיפה שהייתי רוצה שהיא תלך. כי אני רוצה שיכירו לא רק ...
- [מדברים יחד]
- אליעזר חדד: ... [מדברים יחד]
- לכן גם את לא יכולה להבין את הצד השני במובן הזה.
- אורית קמיר: מתקשה.
- אליעזר חדד: בסדר. זה הסיפור.
- מרדכי קרמניצר: ... לאהוב.
- דוברת: לא צריך לאהוב.
- אליעזר חדד: אני אגיד לך משהו אחד, ברגע שתציעי לכולם לשזור חרוזים, זה לא ילך, זה בטוח.
- אורית קמיר: אני מציעה לכולם להיות צמחונים וטבעוניים וזה לא עובד גם, מספיק חרוזים.
- אליעזר חדד: זה לא יחרוז, ... חרוזים.
- מרדכי קרמניצר: לא, אבל אורית היא פלורליסטית, היא לא אומרת שכולם צריכים לחרוז חרוזים.
- אורית קמיר: לא.
- ... [מדברים יחד]
- אליעזר חדד: ... אבל ... הזה, שהפלורליזם הזה, הפלורליזם הזה בסוף מרסק את הסולידריות עד כדי כך,
- אורית קמיר: למה? למה?
- אליעזר חדד: שהקולקטיב מאבד את הזהות שלו.
- אורית קמיר: למה? למה? לא, זה לא ... [מדברים יחד]
- אליעזר חדד: ... [מדברים יחד]

אורית קמיר : זה לא עובדה. אני פשוט לא מבינה את מה שאתה אומר. אני שומעת אותך ולא מבינה את זה. כי אתה רוצה בשבת בבוקר ללכת לבית-כנסת וזה מעולה, נפלא. אני רוצה בשבת בבוקר לשחק עם החתולים והחרוזים שלי.

אליעזר חדד : זה נפלא.

אורית קמיר : למה זה, למה זה,

אליעזר חדד : זה לא הבעיה. זה לא הבעיה.

אורית קמיר : אז מה הבעיה?

... [מדברים יחד]

אליעזר חדד : צריך לגייס למשימה קולקטיבית מסוימת.

אורית קמיר : כמו מה?

דוברת : כמו לתת כסף לקבצן ברחוב?

אליעזר חדד : או כמו,

אורית קמיר : המלחמה זה בגלל שנאה מיותרת לאנשים, שמגדירים אותנו, הם מגדירים אותנו אחרת.

אליעזר חדד : זה לא משנה את העובדה שהמציאות ההיסטורית היא כזאת שאנשים,

אורית קמיר : זה כן משנה את העובדה.

אליעזר חדד : נדרשים ... עובדה קודם כל, לפני, אולי יש עידן משיחי שזה לא יהיה.

אבל העידן העכשווי הוא כזה שבו אנשים נדרשים לגייס כוחות למען הקולקטיב בכל מיני משימות. והשאלה אם את יכולה לגייס אנשים למען משימות כאלה או לא, במסגרת שבה אין דבר כזה.

אורית קמיר : אז אותי קל לגייס, כי אני, אני מתגייס למען קולקטיב, בלי שום קשר

לשאלה אם הוא חוזר, חוזר חרוזים או שר שירים, זה לא מעניין אותי.

אליעזר חדד : לחפש את הקולקטיבי? ... [מדברים יחד]

אורית קמיר : אבל אני לא מוכנה,

אליעזר חדד : משימה אוניברסלית.

- אורית קמיר : אבל אני לא מוכנה להגדיר את הקולקטיב באמת באופן צר שמחייב אותי לאהוב קבוצה של אנשים ולשנוא את כל הקבוצות האחרות.
- אליעזר חדד : לא לשנוא.
- אורית קמיר : לא מוכנה. בטח שכן לשנוא.
- ירון אזרחי : ... זה מעודד שנאה, בהחלט כן. אבל אני רוצה להגיד לך רק דבר אחד, אורית קמיר : אז כנראה שבתור אוניברסליסטית מוחלטת אני פשוט לא מבינה את האנושות.
- ירון אזרחי : אתם מוכרחים ... [מדברים יחד] לברר את הסוגיה הזאת, ... עם הדבר הזה ואני חושב שככל שהזהות הקולקטיבית של קבוצה אתנית היא יותר חלשה ויותר לא ברורה, כן יש לו תאווה יותר גדולה למסד אותה, את הזהות הזאת, באמצעות המדינה.
- אורית קמיר : את זה ראינו,
- ירון אזרחי : זו תופעה שקיימת,
- אורית קמיר : בגרמניה, וראינו את זה באיטליה,
- ירון אזרחי : בארץ, בצורה נורא חזקה בארץ.
- אורית קמיר : ראינו את זה בישראל, כן.
- ירון אזרחי : וזו שאלה מעניינת, איך אפשר להשתחרר מהדבר הזה. זה לא דבר פשוט. זה, יש פה צורך נפשי רגשי אדיר, למסד זהות שתהיה איזה יציבות קונסטנטית, הדור הקודם, הדור הזה, הדור הבא, הדור הזה. אנשים מבוהלים מהרעיון של שבר בנרטיב, meaningless life, זה הפחד הגדול.
- אורית קמיר : התשובה, כפי שאתה יודע היטב, היא חינוך, חינוך, חינוך, חינוך, להתגבר על הבהלה. כי אין לי מה להיבהל. לא, אין, אין מי שיחנך, אבל אני מוכנה. אין ממה להיבהל.
- דובר : מלימודי ליבה או שבתלמוד תורה?
- מרדכי קרמניצר : היהדות חשובה ממתמטיקה.
- אורית קמיר : תודה רבה.

מרדכי קרמניצר : תודה רבה.

אורית קמיר : אם תשלחו לי אי-מייל באמצע הלילה עם איזה רעיון, אני מאוד מאוד
אודה לכם.
